



**UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”  
FACULTATEA DE DREPT**

## **TEZĂ DE DOCTORAT**

# **TENDINȚE ÎN ABORDAREA TEORETICĂ A RĂSPUNDERII JURIDICE. PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA RELAȚIEI DINTRE RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ȘI RĂSPUNDEREA PENALĂ**

Rezumat

**Coordonator științific:  
Prof. univ. dr. Nicolae Popa**

**Doctorand:  
Eugenia-Carmen Verdeș**

**București, 2010**

## CUPRINS

### AVANT-PROPOS

### SUMAR

### PARTEA 1

### SENSUL EVOLUȚIEI RĂSPUNDERII JURIDICE

#### TITLUL I

#### TENDINȚE ÎN ABORDAREA TEORETICĂ A RĂSPUNDERII JURIDICE

##### Capitolul 1. Conceptul răspunderii juridice

Secțiunea 1. Etimologia și genealogia termenului răspundere.

Secțiunea 2. Răspundere socială - responsabilitate

§1. Răspunderea socială

§2. Răspunderea în relație cu responsabilitatea

A. Responsabilitatea

B. Răspundere socială - responsabilitate

C. Sensul responsabilității ca principiu al dreptului

D. Responsabilitate și conștiință

Secțiunea 3. Răspunderea în raport cu valoarea

§1. Considerații generale

§2. Cultură, civilizație, valoare

§3. Relația dintre normă și valoare

Secțiunea 4. Răspunderea juridică formă a răspunderii sociale. Noțiunea  
răspunderii juridice

§1. Considerații generale

§2. Noțiunea de răspundere juridică

##### Capitolul 2. Răspunderea civilă și răspunderea penală, forme ale răspunderii juridice

Secțiunea 1. Scurte considerații introductive

Secțiunea 2. Răspunderea civilă

§1. Noțiune

§2. Principii și funcții

§3. Răspunderea civilă delictuală

Secțiunea 3. Răspunderea penală

§1. Noțiuni

§2. Particularități referitoare la obiectul raportului de răspundere penală.

§3. Principiile răspunderii penale

A. Principiul legalității răspunderii penale

B. Principiul personalității răspunderii penale sau principiul răspunderii penale personale

C. Principiul unicității răspunderii penale – non bis in idem

D. Celeritatea răspunderii penale

E. Principiul inevitabilității răspunderii penale

F. Principiul individualizării răspunderii penale

G. Principiul prescriptibilității răspunderii penale

## **TITLUL II**

### **DISTINCȚIA DINTRE RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ȘI RĂSPUNDEREA PENALĂ DIN PERSPECTIVĂ ISTORICĂ**

Capitolul 1. Apariția și evoluția istorică a noțiunilor răspunderii civile delictuale și a răspunderii penale. Raporturile între cele două forme de răspundere

Secțiunea 1. Evoluția ideii de „răspundere” până în secolul al XVIII-lea

§1. Răspunderea în Epoca Străveche și în Antichitate

A. Epoca primitivă

B. Antichitatea

C. Dreptul roman

§2. Tendințele evoluției conceptului de răspundere juridică între secolele V-XVIII

A. Aspecte specifice privind evoluția răspunderii civile delictuale

1°. Afirmarea principiului general al răspunderii pentru culpă în sec. al XVII-lea

B. Aspecte specifice privind evoluția răspunderii penale

1°. Secolele V –XV

2°. Secolele XV-XVII

3°. Renașterea

4°. Reforma

5°. Revoluția franceză

C. Privire generală asupra răspunderii juridice pe teritoriul Țărilor  
Române

Secțiunea 2. Răspunderea juridică delictuală și răspunderea penală în secolele al  
XIX-lea și al XX-lea

§1. Secolul XIX. Codificările

A. Consacrarea principiului răspunderii pentru culpă în dreptul civil

B. În dreptul penal

§2. Răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală în prima jumătate a  
secolului al XIX-lea în dreptul intern. Adoptarea codurilor

§3. Evoluția răspunderii juridice în a doua jumătate a sec. XIX-sec. și sec.  
XX. Declinul răspunderii delictuale fundamentată pe culpă. Tendința de  
obiectivare a răspunderii civile delictuale. Revoluția răspunderii civile  
delictuale

A. Teoria riscului

B. Teoria garanției

C. Sistemul asigurărilor de răspundere

Capitolul 2. Sensurile evoluției răspunderii juridice în prezent. Criza răspunderii  
tradiționale

Secțiunea 1. Răspunderea civilă delictuală

§1. Principiul precauției

§2. Tendința de unificare a legislației la nivel european

§3. Principii de drept european ale răspunderii civile delictuale

§4. Răspunderea civilă delictuală și rolul său în apariția și evoluția drepturilor  
omului

§5. Câteva concluzii

Secțiunea 2. Sfera dreptului penal

§1. Pozitivismul

§2. Sistemele apărării sociale

§3. Teoriile moderne

## **PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA RELAȚIEI DINTRE RĂSPUNDEREA CIVILĂ DELICTUALĂ ȘI RĂSPUNDEREA PENALĂ**

### **TITLUL I**

#### **CONDIȚIILE RĂSPUNDERII JURIDICE**

Capitolul 1. Răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală -comparație preliminară

Secțiunea 1. Relație la nivel general

Secțiunea 2. Accente la nivel de principii

Capitolul 2. Răspunderea pentru fapta proprie

Secțiunea 1. Conduita ilicită

§1. Conduita ilicită din perspectiva teoriei generale a dreptului

§2. Valențele ilicitului civil

§3. Ilicitul penal

§4. Sinteză distincții și calificare cumulativă

Secțiunea 2. Rezultatul socialmente dăunător, prejudiciul, urmarea

§1. Privire generală

§2. Răspunderea civilă delictuală în relație cu prejudiciul

A. Prejudiciile reparabile

1°. Caracterele prejudiciului

2°. Tipuri de prejudicii

B. Prejudiciul prin ricoșeu

§3. Răspunderea penală și rezultatul, urmarea socialmente periculoasă, urmarea imediată

A. Concepții privind urmarea infracțiunii

B. Consecințe

Secțiunea 3. Raportul de cauzalitate. Condiție obiectivă a răspunderii juridice

§1. Abordare generală

§2. Raportul de cauzalitate - sisteme doctrinare

A. Teoria echivalenței condițiilor

B. Teoria cauzei proxime

C. Teoria cauzalității adecvate

D. Teoria indivizibilității cauzei și condițiilor

§3. Poziția jurisprudenței

Secțiunea 4. Vinovăția

§1. Considerații la nivel general. Vinovăția civilă. Vinovăția penală.

§2. Răspunderea pentru vinovăție. Formele vinovăției.

A. Intenția

B. Culpa

§3. Capacitatea delictuală. Vinovăția. Discernământul.

A. În civil

B. În dreptul penal

§4. Vinovăția prezumată

Secțiunea 5. Scurte aprecieri cu privire la răspunderea persoanei juridice pentru  
fapta proprie

§1. În dreptul civil

§2. Răspunderea penală a persoanei juridice

Capitolul 3. Răspunderea civilă delictuală obiectivă în Codul Civil

Secțiunea 1. Răspunderea pentru fapta lucrului

§1. Domeniu de aplicare. Lucrurile pentru care operează răspunderea

A. Răspunderea pentru lucruri în general

B. Răspunderea pentru fapta animalului

C. Răspunderea pentru ruina edificiului

§2. Persoanele răspunzătoare pentru prejudiciile cauzate în condițiile art. 1000  
alin.1, art.1001 și art.1002 Cod civil

§3. Antrenarea răspunderii obiective pentru fapta lucrului

Secțiunea 2. Răspunderea comitentului pentru fapta prepusului. Răspundere  
civilă obiectivă

§1. Fundament. Scurte considerații

§2. Condiții

Capitol 4. Răspunderea pentru fapta altuia

Secțiune 1. Răspunderea părinților pentru prejudiciile cauzate de copii lor  
minori

§1. Fundamentarea răspunderii părinților

§2. Condițiile răspunderii părinților

Secțiunea 2. Răspunderea institutorilor și artizanilor pentru prejudiciul cauzat de  
elevii și ucenicii lor

§1. Fundamentare

§2. Condiții

Capitolul 5. Răspunderea plurală

Secțiunea 1. Răspunderea plurală în dreptul civil

Secțiunea 2. Răspunderea plurală în dreptul penal

**TITLUL II**

**CALIFICARE CUMULATIVĂ. CONSECINȚE ÎN PLAN PROCEDURAL**

Capitolul 1. Acțiunea civilă. Acțiunea penală

Secțiunea 1. Abordare generală

Secțiunea 2. Particularități. Modalități de stabilire

Capitolul 2. Legătura între acțiunea penală și acțiunea civilă în răspundere delictuală

Secțiunea 1. Competența

§1. Dreptul de opțiune al victimei

A. Avantajele promovării acțiunii civile alături de acțiunea penală

B. Inconveniențele promovării acțiunii civile alături de acțiunea penală

§2. Limitări ale dreptului de opțiune

A. Limite generale ale dreptului de opțiune

1°. Electa una via non datur recursus ad alteram

a. Excepții de la principiul electa una via non datur recursus

ad alteram

2°. Le criminel tient le civil en l'état - Penalul ține în loc civilul

B. Limite speciale ale dreptului de opțiune

Secțiunea 2. Soluționarea acțiunii civile

§1. Acțiune civilă soluționată odată cu acțiune penală, de instanța penală

§2. Acțiunea civilă soluționată de instanța civilă. Principiul autorității de

lucru judecat. Autoritatea de lucru judecat a hotărârii penale definitive în fața  
instanței civile sesizată cu judecata acțiunii civile

Secțiune 3. Prescripția. Răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală, de  
la solidaritatea prescripțiilor acțiunii civile și acțiunii penale la autonomia lor.

§1. Solidaritatea prescripției acțiunii civile și acțiunii penale

§2. Autonomia prescripțiilor

**CONCLUZII**

**BIBLIOGRAFIE**

„On ne fait pas ce qu'on veut et cependant on est  
responsable de ce qu'on est.”

*Sartre (Jean-Paul)*

Procesul de accelerare ce caracterizează ultimii zeci de ani de progres tehnologic (asistăm la dezvoltarea unor tehnologii tot mai complexe, în tot mai multe domenii) și tendințele de globalizare au rezonanțe în spațiul social, influențându-l în mod semnificativ. În aceste coordonate, este în afara oricărei îndoieli că, în ultimii ani, răspunderea s-a impus categoric ca un concept central, indiferent de natura perspectivei teoretice din care este abordată. Răspunderea are un loc și un rol privilegiat, fie că vorbim despre filozofie, politică, drept, etc., însă se admite că răspunderea s-a dezvoltat în ultimii treizeci de ani, în mod considerabil, mai mult în lumea juridică.

Conceptul de răspundere este în aceste condiții un concept încărcat de noutate și copleșit de multiplele perspective pe care le poate oferi tratarea lui. În același timp, tot mai multe voci susțin necesitatea unei viziuni integratoare pentru a descifra sensurile actuale ale evoluției acestui concept.

Pe bună dreptate, s-a afirmat - profesorul Nicolae Popa- că, răspunderea este „o componentă esențială a oricărei forme de organizare socială”, un fapt social ce se „rezumă la reacția organizată, instituționalizată pe care o declanșează o faptă socotită condamabilă.”

Termenul „*răspundere*” este unul polisemic, iar răspunderea nu este specifică, așa cum deja am afirmat, exclusiv domeniului dreptului, deși tradițional i se atribuie. În filozofie, teologie, politică ori drept vom găsi definiții diferite ale noțiunii de răspundere. Răspunderea este legată de viața socială în ansamblu, în măsura în care aceasta intră în sfera normativității sociale, iar în concret este dependentă de contextul în care este amplasată și tocmai de aceea, la fel de bine își are locul între principiile filozofiei morale și eticii, cum, la fel de natural aparține domeniului politicului și civicului. Într-un asemenea studiu consacrat problemei răspunderii - după multe voci, nucleul crizei ce afectează în prezent sistemul juridic - Ch. Mincke încearcă stabilirea unor linii de demarcație și a particularităților ce disting răspunderea morală de răspunderea politică și răspunderea juridică.



În sens comun, cuvintele „răspundere” și „responsabil” fac parte din limbajul uzual, ele fiind folosite în sensuri extrem de diversificate.

Răspunderea, în lumea instituționalizată, este de cele mai multe ori legată de intenție, în timp ce din perspectivă ontologică se preia ereditatea juridică a conceptului de „responsabilitate”, pentru a fi mai aproape de sensul etic, pe care filozoful german Hans Jonas îl numește *principiu responsabilitate*. Deci, chiar dacă din perspectivă ontologică, răspunderea nu este neapărat legată de intenție, ea presupune cu necesitate abilitatea de a răspunde față de sine și față de alții.

Nu în ultimul rând, este de actualitate, în contextul efervescenței ce marchează răspunderea juridică, atât sub aspectul condițiilor cât și sub aspectul fundamentelor și al conturării prin legislativ a formelor particulare (interesând deopotrivă dreptul nostru dar și dreptul altor state), descifrarea raporturilor speciale dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală.

### **Actualitatea temei**

Rezidă în interesul crescut acordat, mai ales în ultimii ani pentru dezvăluirea resorturilor și fațetelor răspunderii juridice, interes venit mai ales din permanenta reconfigurare a realității, care pune semne de întrebare și ridică probleme ce erau considerate ca definitiv rezolvate. Progresul în general ne obligă la reconsiderări, poate, mai ales în planul răspunderii juridice.

### **Scopul cercetării**

Care este sensul evoluției răspunderii juridice? Ce relație există între conceptele de răspundere, delict civil și infracțiune? Care este perspectiva oferită de teoria generală a dreptului și de științele de ramură acestor raporturi? Acestea sunt cele trei întrebări inițiale, care ne-au jalonat esențial studiul temei de cercetare și reprezintă firul călăuzitor al analizei în sondarea spațiilor științifice generoase care interferează cu teoria dreptului - istorie, filozofie, sociologie, psihologie - dar și al acelorora mult mai conturate, ale ramurilor dreptului material și procesual.

Indicatoarele fixate pentru atingerea țintei propuse privesc: ancorarea conceptului răspunderii juridice peste granițele stricte ale domeniului dreptului, urmărind ce se află în structura fundamentului acestei noțiuni; sensul evoluției istorice a răspunderii juridice în general și a celor două forme particulare de răspundere (răspunderea penală și răspunderea civilă delictuală) în special și surprinderea

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

substratului social al acestei evoluții; detectarea tendințelor actuale în evoluția răspunderii juridice; tratarea comparativă a răspunderii civile delictuale și a răspunderii penale, în paradigma condițiilor generale ale răspunderii juridice; calificarea cumulativă și evaluarea impactului acesteia în plan procesual.

### **Principii și metode de cercetare utilizate. Baza teoretică a studiului**

Fundamentul teoretic al cercetării este alcătuit dintr-o paletă diversificată de surse de specialitate care țin de domeniul teoriei generale a dreptului, dreptului material civil și penal, dar și de domeniul filozofiei, psihologiei, sociologiei ori istoriei. Este vorba de monografii, tratate, studii și comentarii aparținând specialiștilor în domeniu, români sau străini (mai ales celor francezi) dar și de surse de internet (în principal publicații disponibile, literatură de specialitate, dar și situri de legislație sau jurisprudență), acte normative și jurisprudență.

Teza este rezultatul utilizării unui set de metode, între care: metoda formal juridică, analiza, sinteza, logica, metoda istorică, și metoda comparativă. Metoda general - științifică de cercetare logico-sistemică și metoda juridico-istorică au facilitat evidențierea legităților esențiale ale conceptului răspunderii juridice și tendințelor acestuia pe parcursul evoluției.

Metoda comparativă a fost aplicată pentru a detecta raporturile specifice relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală, similitudinile și diferențele dintre acestea.

La elaborarea tezei au fost avute în vedere de asemenea metodele inducției și deducției.

### **Caracterul de noutate al tezei**

Caracterul de noutate al tezei stă în esență, pe de o parte în prospectarea tendințelor evoluției răspunderii juridice, iar pe de altă parte în sondarea relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală, din perspectiva integratoare a teoriei dreptului, cu rezonanțe ce implică dreptul material și dreptul procedural. Practic, am avut în vedere, aceiași „scenă” privită din cât mai multe unghiuri, pentru a contura o perspectivă integratoare. Teza propune o altă abordare care, pe de o parte să identifice puncte între care se structurează rețeaua ce formează fundamentul conceptului răspunderii juridice, iar pe de altă parte, să pună față în față două forme importante ale răspunderii juridice, îmbinând elementele lor într-un real caleidoscop juridico-social.

Prin urmare, spunem că se constituie într-o noutate nu numai tema acestei cercetări ci și perspectiva care se propune.

Dorința consecventă ce ne-a animat în structurarea și abordarea studiului de față a fost aceea de a surprinde „grandoare” conceptului răspunderii juridice și conexiunile speciale și specifice ce se nasc permanent între cele două forme particulare de răspundere juridică avute în vedere.

### **Structura tezei**

Scopul și obiectivele tezei au determinat structurarea studiului ce se întinde pe cca. 380 de pagini în: introducere (avant-propos), două părți principale și concluzii. În prima parte, Sensul evoluției **răspunderii juridice** și partea a doua, **Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală**, fiecare cuprinzând câte două titluri, mai multe capitole, secțiuni și subsecțiuni.

**În prima parte, Sensul evoluției răspunderii juridice**, organizată în două titluri: tendințe în abordarea teoretică a răspunderii juridice și distincția dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală din perspectivă istorică, atenția s-a concentrat pe două direcții principale ce au în vedere conceptul răspunderii juridice și evoluția sa istorică.

Titlul I, Capitolul 1, Conceptul răspunderii juridice, aduce în discuție **etimologia și genealogia termenului răspundere**, pornind de la ideea că termenul răspundere, atât de uzitat în zilele noastre, paradoxal, nu are o istorie forte lungă, el fiind în fond, relativ recent consacrat, dacă ne gândim că a apărut abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea, - spune doctrina juridică, cam în același timp în limba lui Moliere și lui Shakespeare iar folosirea lui în sens juridic nu a fost frecventă nici mai târziu, pentru simplul motiv că nu se regăsea nici în codificările civile și nici în cele penale. Expresia răspundere juridică - în toate formele sale particulare - care a acaparat prezentul, reprezenta ceva mult mai puțin însemnat chiar și în secolul al XIX-lea. Atunci când răspunderea a invadat dreptul, sensul dat, a fost acela de obligație de reparare a unui prejudiciu cauzat.

Totuși, dacă termenul nu era atât de popular pe atunci, nu trebuie să credem că nu exista nici noțiunea. Astfel, când o daună era cauzată, obligația de reparare a prejudiciului și sancțiunea impuse vinovatului au fost consacrate de foarte devreme și se întâlneau deopotrivă, - în domenii care astăzi intră în mod obișnuit în sfera dreptului civil și dreptului penal - încă din perioada războaielor, formă primară a răspunderii. Sub

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

influența creștinismului și dreptului canonic, termenul de răspundere a dobândit însemnate conotații morale, atenuându-se regimul prea riguros anterior și cristalizându-se ancora culpei care, în timp, s-a transformat dintr-un element de siguranță al spațiului juridic, cel puțin în materia răspunderii civile, într-unul de derivă.

Au fost investigate **conceptule de răspundere socială și responsabilitate și relația dintre ele**, știut fiind că răspunderea nu este specifică exclusiv domeniului dreptului – deși tradițional i se atribuie. Ea este legată de viața socială în ansamblu, în măsura în care aceasta intră în sfera normativității, pentru că la nivel social răspunderea este măsura cu care se evaluează comportamentul, atitudinea individului în cadrul relațiilor sociale, în raport de standardele impuse de voința colectivă prin norme. Individul în general, este integrat la nivel social într-un sistem complex de relații cu alți indivizii - un adevărat angrenaj - iar răspunderea privește conduita pe care trebuie să o aibă acesta, ca membru al unei societăți organizate. În viața de zi cu zi, în viața socială, comportamentul său este supus aprecierii, iar imperativul păstrării echilibrului în acest spațiu comun impune fiecăruia dintre noi să angajeze conduita sa în limitele acestei normativități.

Pentru a fi înțeleasă responsabilitatea trebuie privită în raport cu personalitatea, - fiind un atribut al acestei - ca ansamblu de trăsături, caracteristici morale și intelectuale individuale care fac din fiecare om o persoană unică. Responsabilitatea se raportează totdeauna la un anumit sistem de valori, constituit într-o paradigmă proprie, filtrat prin ceea ce personalitatea individului dobândește experiență, trăire, cunoaștere și se exprimă în acțiuni angajate în raport cu propria conștiință. Din acest motiv, responsabilitate este privită ca asumare conștientă de către personalitate a valorii acelor acte – personale sau ale altora – ale căror consecințe le evaluează în cunoștiință de cauză ca fiind dezirabile și a căror realizare o hotărăște în mod liber. Privită ca principiu al dreptului responsabilitatea implică promovarea valorilor sociale și umane prin norme juridice și acțiunea conștientă de protejare a acestor valori, în procesul realizării dreptului. Astfel, responsabilitatea nu se confundă cu răspunderea juridică, pentru că aceasta din urmă, reprezintă un raport juridic impus din afara individului, pe când responsabilitatea reprezintă actul personal pe care individul îl face în raport cu propria conștiință, raportându-se la normele și valorile societății.

Secțiunea, **Răspunderea în raport cu valoarea**, este centrată pe decodarea relației absolut speciale dintre cele două concepte. Pornind de la etimologia termenului *răspundere*, se explică și un alt tip de fenomene ce pot fi evocate atunci când vorbim de

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

răspundere, afirmând că verbul *a răspunde* – ce impune individului să răspundă pentru actele sale și pentru consecințele acestora - ce stă la baza formării substantivului *răspundere*, înseamnă și explicarea rațională a propriilor acțiuni, apartenența acestor acțiuni la un proiect, la un scop, și în egală măsură justificarea pertinentei etice a acestor acte, cu alte cuvinte, motivarea coerenței în raport cu un sistem de valori enunțat în mod clar și distinct. Într-o asemenea interpretare, răspunderea solicită dimensiunea axiologică a acțiunii.

Prin urmare, pentru o imagine cât mai completă, abordarea noțiunii răspunderii juridice, obligă, în opinia noastră, la o perspectivă mai largă, antrenând atât teoria generală a dreptului cât și filozofia dreptului și sociologia juridică, raportarea la suportul moral, etic al acesteia. Demersul este incontestabil necesar și util pentru că doar într-o asemenea abordare se poate explica evoluția ideii de răspundere și se pot contura tendințele, în timp ce noțiunea își conservă esența. În orice cultură se pot determina trei componente majore: un sistem de acțiune cuprinzând modele de realizare a acțiunii umane; un sistem normativ – care indică modalitatea în care individul trebuie să acționeze și conform căror norme, pentru a-și exercita drepturile, obligațiile și responsabilitățile; un sistem de produse materiale și simbolice – apărute ca rezultat al acțiunii și interacțiunii umane și care influențează modul de viață. **Relația dintre normă și valoare**, este subsumată ideii că între conceptul de valoare și cel de normă socială există vizibile interferențe. Normele sociale reprezintă și ele, ca și valoarea, standarde ale conduitei. În raport cu norma, valorile sunt însă prescrieri mult mai generale ale modelelor de comportament, ele reprezentând în același timp și scopuri, țeluri de urmărit și de atins. Normele sociale ne spun cum să ne comportăm în împrejurări date, fără însă ca ele să reprezinte mobiluri ale acțiunii și organizării sociale pe termen lung - B. Williams.

Ultima secțiune tratează, **răspunderea juridică ca formă a răspunderii sociale și noțiunea de răspundere juridică**. Specificul răspunderii juridice, în raport cu celelalte forme ale răspunderii sociale, simplu spus, constă în aceea că ea privește obligația de a răspunde pentru încălcarea normelor de drept.

În privința noțiunii de *răspundere juridică*, majoritatea autorilor sunt de părere că este greu de definit, particularitatea răspunderii juridice, în raport cu celelalte forme ale răspunderii sociale constând în aceea că răspunderea juridică se referă la obligația de a răspunde dacă sunt nesocotite normele de drept. Astfel, se admite că, singurul temei al răspunderii juridice îl constituie încălcarea prevederilor normelor juridice. Răspunderea

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

juridică, ca formă a răspunderii sociale, reprezintă una din categoriile principale ale dreptului. Ea este prezentă în forme specifice în toate ramurile de drept: răspundere civilă, penală, administrativă, disciplinară, etc. Răspunderea juridică este în raport cu celelalte forme de răspundere socială, o răspundere obligatorie. Acestei răspunderi i se recunoaște promptitudinea și eficiența mai mare față de celelalte forme ale răspunderii sociale, pentru că la baza acestei răspunderi stă imperativitatea dreptului și capacitatea coercitivă a aparatului de stat.

Capitolul 2 al primei părți, **Răspunderea civilă și răspunderea penală, forme ale răspunderii juridice**, cuprinde trei secțiuni: scurte considerente introductive, răspunderea civilă și răspunderea penală, rolul lui fiind mai ales acela de a accentua elemente ce servesc drept reper în cercetarea celor două forme de răspundere juridică, de a constitui o punte către cel de-al doilea titlu al primei părți. Funcție de diferiți factori ce trebuie avuți în vedere (valorile sociale lezate, gradul de pericol social al faptei ilicite, modalitățile săvârșirii faptei, ramura de drept căreia aparține, etc.) putem deci vorbi de mai multe forme ale răspunderii juridice. **Răspunderea civilă**, este definită în general, ca raport de obligații în temeiul căruia o persoană este îndatorată să repara prejudiciul cauzat altuia prin fapta sa ori, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul pentru care este răspunzătoare. Legătura foarte strânsă între răspunderea civilă a fiecărei persoane, pe de o parte și obligația fiecăruia de a repara prejudiciul pe care l-a cauzat altuia, pe de altă parte, este reflectată cu evidență în regulile pe care practica și doctrina juridică le-au sintetizat ca fiind **principii de bază ale răspunderii civile**, reguli despre care se afirmă că reprezintă în mod real specificul acestei forme de răspundere juridică - obligația de reparare a prejudiciului. Din analiza textelor de lege în materie și a practicii judiciare, s-a încercat, fără a se ajunge la o părere unanimă, sintetizarea principiilor de bază ale răspunderii civile. După unii autori, acestea sunt: principiul legalității, principiul reparării integrale a prejudiciului și principiul răspunderii pentru culpă. Alți autori rețin: principiul reparării integrale a prejudiciului, principiul reparării în natură a prejudiciului și principiul reparării prompte a prejudiciului. Discutând despre răspundere civilă în general (și despre răspunderea civilă delictuală în particular) trebuie arătat că aceasta îndeplinește două **funcții** importante: funcția preventiv-educativă și funcția reparatorie ce nu pot fi imaginate separat. **Răspunderea civilă delictuală**, este o formă a răspunderii civile, care intervine atunci când printr-o faptă păgubitoare se încalcă o obligație instituită prin lege și se înfățișează ca un raport juridic de obligații, izvorând dintr-o faptă ilicită și prejudiciabilă.

**Răspunderea penală**, ca formă a răspunderii juridice, există din momentul săvârșirii faptei calificată ca infracțiune, și constă în obligația infractorului de a suporta consecințele penale ale comiterii infracțiunii. Tragerea efectivă la răspundere penală se realizează în cadrul raportului procesual penal în scopul apărării societății împotriva infracțiunilor. Prin urmare, răspunderea penală, ca formă a răspunderii juridice, există din momentul săvârșirii infracțiunii și constă în obligația infractorului de a suporta consecințele penale ale comiterii infracțiunii. Tragerea efectivă la răspundere penală se realizează în cadrul raportului procesual penal, cu scopul declarat de apărare a societății împotriva infracțiunilor. Sunt tratate **particularitățile referitoare la obiectul raportului de răspundere penală și principiile răspunderii penale.**

Titlul II, **Distincția dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală din perspectivă istorică**, are în componență două capitole: capitolul 1, **Apariția și evoluția istorică a noțiunilor răspunderii civile delictuale și a răspunderii penale. Raporturile între cele două forme de răspundere** și capitolul 2, **Sensurile evoluției răspunderii delictuale în prezent. Criza răspunderii tradiționale.**

Pentru a ajunge la formele pe care noi le percepem astăzi, răspunderea juridică a parcurs un lung și sinuos drum, evoluția sa fiind strâns legată de istoria omenirii în general, cu particularități de la o epocă la alta și de la un popor la altul, dictate de necesitățile vieții sociale și de nivelul atins de civilizație. Progresul vieții sociale și mai ales progresul economiei au exercitat asupra evoluției teoriei răspunderii juridice (și probabil, potrivit unora, în mod deosebit asupra răspunderii civile), influențe categorice, mult mai vizibile decât în orice alt domeniu al dreptului.

De noțiunea de răspundere a fost strâns legată ideea de reparație care, a justificat-o și a determinat-o esențial. În raport de coordonatele culturale ale epocii, de nivelul civilizației și de spațiul geografic la care se raportează, reparația a avut un conținut diferit și a evoluat, parcurgând mai multe etape.

Trebuie spus că la origini, între cele două forme esențiale ale răspunderii juridice, răspunderea civilă și răspunderea penală, nu existau delimitări, în sensul că răspunderea civilă nu avea o existență de sine stătătoare. Răspunderea avea un caracter exclusiv penal și definitoriu impregnat de religiozitate.

Mult mai târziu, după ce răspunderea parcurge formele răzbunării private și colective, trece prin perioada compoziției pecuniare și pedepsei private va începe să se contureze profilul ideii de reparație civilă. Răspunderea civilă s-a desprins deci din răspunderea penală pas cu pas, timid, printr-un îndelungat proces ce ține evident de

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

mutațiile socio-economice, de evoluția concepțiilor despre lume și viață, de ceea ce se poate condensa în ideea de progres a umanității.

Răspunderea civilă delictuală și chiar răspunderea penală s-au sistematizat pas cu pas. De la norme ce nu fac nici un fel de distincție, în societatea primitivă, la norme disparate fără legătură și fără reguli, până la instituții juridice consacrate în codificările Epocii Moderne.

Chiar dacă răspunderea juridică a străbătut o atât de lungă perioadă evolutivă, trebuie spus că ea a păstrat permanent câteva constante. Pe de o parte, toată această evoluție, indiferent de epocă, a mers în pasul dezvoltării economice, iar pe de altă parte morala a reprezentat invariabil un reper, a avut un rol esențial, pentru că în fond răspunderea juridică a transpus specific norme, precepte morale, ceea ce explică și fixarea fundamentului său în aceeași zonă.

În prima secțiune s-a urmat **evoluția ideii de răspundere până în secolul al XVIII-lea**, iar secțiunea a 2-a s-a axat pe cercetarea **răspunderii civile delictuale și răspunderii penale între secolele XIX - XX**, cu o privire specială asupra **situației din Țările Române**.

În lumea primitivă răspunderea este asociată cu ideea de represiune ca necesitate dictată de nevoia de a pedepsi faptele antisociale pentru a da satisfacție voinței divine, pentru a înlătura în general răul, ceea ce a dus la concluzia că în această vreme represiunea a reprezentat un act de supunere în raport cu divinitatea și cu reprezentanții ei în lumea materială, o cale de răscumpărare prin suferință.

În epoca străveche toate civilizațiile considerau că regulile, normele ce le direcționau viața sub toate aspectele erau dictate direct de divinitate, de zei. Numai cu timpul, dreptul a devenit o „afacere a oamenilor” ceea ce, așa cum vom vedea, nu a însemnat excluderea din sfera juridică a factorului religios, ci mai degrabă o precizare a distincției dintre ele. Prin urmare, regulile cutumiare se impuneau prin simpla credința colectivă că aceste sunt de origine sacră. Toate aceste reguli ce direcționau viața socială erau însă de natură represivă. Astfel, norme pe care astăzi le includem, în mod obișnuit în sfera civilă,- cum ar fi cele care privesc căsătoria ori familia - intrau sub incidența dispozițiilor represive.

Ideea care domină vremurile de început ale civilizației umane a fost aceea de a se răspunde la rău cu rău, fără să aibă importanță o eventuală vinovăție. De aceea, răspunderea opera și în situația în care „autorul” era o forță a naturii ori un animal.



Cu timpul, odată cu trecerea spre orânduirea sclavagistă, ca urmare a unei coeziuni sociale acum deja avansate, s-a simțit nevoia unor schimbări în materia răspunderii, schimbări prin care să se impună limite răzbunării, depășindu-se stadiul răzbunării sângelui și intrându-se într-o perioadă de tranziție.

Aceasta s-a întâmplat prin apariția legii talionului, lege despre care se spune că marchează nașterea delictului. Deși poate la prima vedere nu pare așa, legea talionului reprezintă un real progres, pentru că ea îngrădește răzbunarea fără limite practică anterior, la maniera de a nu depăși măsura pagubei ce a fost suferite, determinând în acest mod cât de dator (debitor) este un individ față de un altul căruia i-a cauzat un prejudiciu. Potrivit principiului talionului, victima ori rudele acesteia nu puteau pricinui autorului delictului un rău mai mare, ori o faptă mai gravă, decât fapta pe care acesta a comis-o.

Când reprezentanții divinității au început să-și însușească dreptul - inițial parțial iar mai apoi total - de a pedepsi pe criminal, se poate spune că s-a produs dispariția justiției private și anarhice și a început epoca justiției sociale organizate. A avut loc, așa cum s-a afirmat de multe ori, socializarea dreptului de a pedepsi iar justiția criminală a căpătat o funcție socială organizată a colectivității.

Cu timpul însă, principiul talionului, care la vremea lui a reprezentat un progres, a devenit inefficient în raport cu necesitățile vremii și din acest motiv talionul este atenuat prin *sistemul compozițiilor voluntare*, moderându-se limitele răzbunării, victima putând renunța la răzbunare în schimbul unui echivalent. În vremea când compozițiile voluntare au devenit obicei, ele s-au consacrat prin intermediul puterii publice și au devenit obligatorii. Nivelul compoziției a fost stabilit prin lege pentru diferite infracțiuni și victima a fost obligată să o accepte. Dacă autorul faptei refuza plata compensației legale era declarat în afara legii și putea fi omorât de orice persoană. Dacă victima refuza să accepte compensația se considera că orice act de răzbunare din partea sa asupra autorului reprezenta un atentat contra puterii publice și infractorul era apărut.

Evoluția răspunderii delictuale se întinde dincolo de Evul Mediu, prin clarificările teoretice ce au loc în sec. XVI și XVII, de care vor fi legate numele lui Grotius, Domat și Pothier. Astfel se ajunge la conturarea unui principiu general, despre care s-a spus că este în tributuar trecutului încă sub multe aspecte.

Dacă avem în vedere doctrina franceză, trebuie să spunem că în secolul al XVII-lea, Domat este cel care în lucrarea sa „*Les Lois civil dans lor ordre naturel*” distinge între două instituții, chiar dacă nu vorbește de răspundere civilă sau de răspundere

penală pentru simplul motiv, amintit deja într-o altă parte a lucrării, acela că termenul, cuvântul, răspundere nu exista în limba franceză în aceea epocă el apărând un secol mai târziu. În materia răspunderii Domat afirma că „toutes les pertes et tous les dommages qui peuvent arriver par le fait de quelque personne, soit imprudence, légèreté, ignorance de ce que l'on doit savoir ou autres fautes semblables si légères qu'elles puissent être, doivent être réparées par celui dont l'imprudence y a donné lieu [...] quand même il n'aurait pas eu l'intention de nuire ” (Lois civiles, II). Aceasta a dus la concluzia că în epocă distincția între represiunea penală și reparația civilă era bine conturată.

Abia în secolul al XVIII-lea se formează clar principiul răspunderii civile delictuale, potrivit căruia omul este răspunzător pentru orice faptă a sa ilicită și păgubitoare și nu numai pentru acele fapte prevăzute strict de lege, ca în dreptul roman.

Au fost analizate și aspectele **specifice privind evoluția răspunderii penale**, având în vedere că de-a lungul istoriei dreptului, multă vreme, normele penale, sub justificarea menținerii unui echilibru în comunitate, pentru apărarea condițiilor de viață în comun, au avut de cele mai multe ori funcțiile de represiune și de conservare a privilegiilor.

Concluzia generală a celor ce au studiat epoca din această perspectivă este aceea că până la revoluția franceză caracterele dreptului de a pedepsi au fost: barbaria; cruzimea pedepselor; scopul de intimidare al acestora; aplicarea torturii; pedepsele excesive în privința crimelor săvârșite împotriva bisericii și a Statului, dar mai ales a suveranului; executarea pedepselor în mod public prin mijloace chinuitoare și degradante; disproporția pedepselor în raport cu gravitatea faptelor săvârșite; incertitudinea în ceea ce privește infracțiunea și pedepsele; frecvența erorilor judiciare prin aplicarea pedepselor persoanelor anormale și inocenților, inegalitatea răspunderii și pedepselor după condițiunea socială a condamnaților; prevalarea laturii materiale a infracțiunii în raport cu elementul moral, subiectiv, având importanță existența infracțiunii și ignorându-se latura subiectivă a acesteia, răspunderea obiectivă stând la baza condamnării.

Am considerat oportun să consacram o subdiviziune separată **răspunderii juridice pe teritoriul Țărilor Române**. Dreptul feudal în Țările Române, fără a face notă discordantă cu tendințele generale ale epoci, avea un puternic caracter de clasă, legiferările, prin forma lor severă urmărind să asigure dominația clasei feudale. Era în același timp un drept ce consacra inegalități între clasele sociale și conserva privilegiile.

Secțiunea 2, **Răspunderea juridică delictuală și răspunderea penală în sec.**

**XIX și XX**, are în vedere că din secolul al XIX-lea din sec. al XIX-lea a fost în afara oricărei îndoieli că cele două forme de răspundere juridică sunt autonome și ele au fost reglementate ca instituții separate. În timp ce răspunderea penală se poate angaja doar pentru acele fapte ce sunt incriminate de legea penală, răspunderea civilă delictuală este antrenată când printr-o faptă ilicită se cauzează altuia un prejudiciu.

Cu toate acestea, între cele două forme de răspundere juridică nu a existat niciodată o separare atât de severă încât să se excludă orice fel de relație ci, dimpotrivă, între răspunderea penală și răspunderea civilă delictuală s-a țesut o legătură nu doar complexă cât mai ales surprinzător de incitantă, astfel încât putem vorbi de pe de o parte de totală delimitare iar, pe de alta de adevărate apropieri. În egală măsură această relație nu este una statică ci, dată fiind ancorarea socială, una ce a evoluat continuu, pendulând în acest joc, în raport cu paradigma impusă de realitățile cărora le aparțin. Prin urmare, putem vorbi chiar din sec. al XIX-lea, de aspecte care aduc împreună ori diferențiază radical cele două forme de răspundere juridică. Secolul al XIX-lea este înainte de toate, secolul marilor codificări.

Răspunderea juridică este astfel legată de un principiu paradoxal potrivit căruia nimeni nu poate transfera altuia obligația ce îi revine. Acest principiu capătă două aspecte: pe de o parte, fiecare își asumă numai pagubele pe care le produce, pentru că individul este suveran în domeniul lui privat; pe de altă parte, răspunderea pentru altul nu poate fi angajată decât pentru consecințele păgubitoare ale actelor prin care acesta a abuzat de libertate. Fiecare este răspunzător de soarta sa; victima nu poate pretinde nici o reparație dacă vina unui terț nu este cauza prejudiciului, iar răspunderea pentru altul este rară. Această concepție riguroasă despre răspundere o vom regăsi în diversele ramuri ale dreptului, prin urmare, atât în dreptul civil cât și în dreptul penal.

Ultima parte a acestui capitol tratează tendințele manifeste ale intervalului de referință, respectiv declinul răspunderii delictuale fundamentată pe culpă, tendința de obiectivare a răspunderii civile delictuale. După o perioadă de relativă stabilitate a componentelor spațiului juridic, ce se întinde pe durata a circa opt decenii, intervin însă o serie de schimbări ce nu vor lăsa indiferentă materia răspunderii juridice și vor duce către obiectivarea răspunderii civile. Una din cauze o reprezintă dezvoltarea fără precedent a societății din perspectivă economică, și avem în vedere în primul rând industrializarea, dezvoltarea mașinismului care devine din ce în ce mai mult sursă a unor accidente tot mai grave, fără a li se putea atribui o cauză umană concretă.

Fenomenul,- această dezvoltare fără precedent a tehnicii - incipient către sfârșitul sec. XIX, se amplifică în sec. XX, ducând implicit la daune nu numai tot mai dese dar și mult mai grave, sub impulsul permanent al dezvoltării tehnologiilor, astăzi ajungându-se ca mașina să facă parte din viața individului în mod firesc, însă, în același timp, tot mai des omul devine victima propriilor sale cuceriri. (Ne putem gândi numai la amploarea industriei automobilelor care duce inevitabil la producerea accidentelor de circulație.)

**Capitolul 2, Sensul evoluției răspunderii juridice în prezent. Criza răspunderii tradiționale se împarte în două secțiuni: răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală și explorează principiul precauției, tendințele de unificare a legislației la nivel european, principiile de drept european ale răspunderii civile delictuale precum și noile curente din dreptul penal. Sensul evoluției răspunderii civile delictuale este ghidat în prezent, în opinia noastră de două coordonate: pe de o parte vorbim de tendința de generalizare a normelor juridice odată cu expansiunea fenomenului globalizării și integrării; pe de altă parte avem în vedere direcția spre care ne îndreaptă permanenta agresare a naturii, a firescului în general, prin ceea ce numim astăzi cuceriri ale științei și tehnicii.**

Până nu de mult, s-a acceptat rolul preventiv accesoriu al răspunderii civile delictuale în raport cu cel de reparație, în condițiile în care se poate ajunge la situații în care reparația nu mai are eficiență, ori chiar nu mai poate avea loc după ce răul a fost deja produs. Punctul de vedere a fost criticat de adepții unui nou curent filozofic al cărui inițiator este Hans Jonas, susținând că în prezent se face din răspundere doar un instrument „curativ”, întors către trecut, inadecvat în lupta actuală contra dezastrelor care antrenează consecințe ireversibile. De aceeași părere sunt și juriști care afirmă că dat fiind obiectivul principal al răspunderii civile, de minimalizare a costurilor sociale în raport cu reparația prejudiciului, se impune translatarea în prim plan a prevenirii.

În parte a 2-a, **Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală**, împărțită în două titluri, **Condițiile răspunderii juridice și Calificare cumulativă. Consecințe în plan procesual**, pornește de la realitatea că simpla aserțiune la nivel comun, potrivit căreia răspunderea implică obligația ce revine individului care încalcă o normă, duce la ideea, că nu se poate vorbi de răspundere dacă nu avem în vedere o normă, ceea ce înseamnă că între cele două

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

concepte există o relația oglindită în multiple fațete, care compun cu ușurință un interesant caleidoscop social.

**În Răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală-comparație preliminară**, primul capitol al titlului, folosind metoda comparației, am urmărit stabilirea unei relații între cele două forme de răspundere la nivel general. Următorul capitol examinează raportul dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală, din perspectiva răspunderii pentru fapta proprie, structurat pe condițiile generale ale răspunderii juridice: conduita ilicită, rezultatul socialmente periculos, prejudiciu, (urmarea), legătura de cauzalitate și vinovăția. Incitanta și poate insolita relație a răspunderii civile delictuale cu răspunderea penală, pare uneori a fi o relație de cuplu, în care, fiecare își păstrează identitatea și se manifestă ca atare, dar, în același timp, funcție de împrejurări, acționează la fel de bine și împreună, ca o pereche, tocmai pentru între ele există această legătură cu totul specială.

Asemănările dintre cele două specii ale răspunderii juridice datorate strămoșului comun nu trebuie însă să ne amăgească, pentru că în fond, astăzi, este unanim acceptat că răspunderea penală și răspunderea delictuală se fundamentează pe baze diferite și au finalități distincte.

Cumulul celor două forme de răspundere juridică nu încalcă principiul *non bis in idem*, pentru că, în realitate, prin aceeași faptă ilicită se încalcă niveluri diferite ale ordinii de drept-valori sociale ce fac obiectul protecției diferite prin norme juridice de natură diferită ( penale și civile).

Punerea în discuție a **conduitei ilicite**, operarea unei distincții între fapta ilicită civilă – în forma delictului civil - ca faptă generatoare de prejudiciu, ce angajează răspunderea civilă și fapta ilicită penală - în sensul de infracțiune - ce duce la aplicarea unor sancțiuni penale, este necesară, pentru a putea stabili, în note specifice, de ce și în ce măsură o faptă ilicită intră exclusiv în câmpul răspunderii civile delictuale ori în câmpul răspunderii penale sau le interferează pe ambele în același timp. O conduită, faptă (acțiune ori inacțiune) poate constitui numai infracțiune, fără a fi în același timp și un delict civil, adică fără să nască dreptul la reparație a vreunui prejudiciu. În acest sens, în doctrină se dă cel mai des exemplul tentativei reglementată în Codul nostru penal de art.20, subliniindu-se că aceasta reprezintă pericol social, însă nu implică cauzarea unui prejudiciu. În același timp însă, o faptă poate fi generatoare de prejudiciu, fără să constituie infracțiune, cum sunt toate acele fapte care, în reglementarea dreptului civil, obligă la repararea prejudiciului cauzat, fără însă ca fapta să intre în câmpul incriminării

legii penale. Conduita ilicită fie că îmbracă forma delictului civil, fie că ia forma infracțiunii, constituie sursa declanșării răspunderii juridice și, deci, condiție a antrenării acesteia. În alte cuvinte, răspunderea civilă delictuală ori răspunderea penală sunt consecințe ale conduitei ilicite în forme particulare de delict civil ori infracțiune.

Chiar dacă **prejudiciul** este recunoscut de multă vreme ca fiind un element central al răspunderii juridice, trebuie spus că, această noțiune a rămas încă prea puțin definită, - fie că vorbim de o abordare la nivel general proprie teoriei dreptului, fie că avem în vedere forme particulare ale răspunderii juridice - în prezent simțindu-se nevoia tot mai acută a clarificării acestui concept, ceea ce a determinat o renaștere a dezbaterilor doctrinare în această privință. Ceea ce ținem însă să subliniem, este că, termenul de prejudiciu implică o apreciere juridică, atâta timp cât cuvântul *prejudicium* este un compus derivat din termenul *jus*, care îl distinge de simpla daună. Prin rezultat socialmente dăunător al conduitei ilicite (prejudiciu pentru răspunderea civilă delictuală, urmare pentru răspunderea penală) vom înțelege dauna produsă societății la nivel general sau individului prin vătămarea valorilor apărute de norma de drept. Aceasta este viziunea teoriei generale a dreptului, iar definirea noțiunii este absolut necesară dacă ne gândim că rezultatul dăunător, aflat în relație directă cu nivelul de afectare al valorilor sociale protejate, este implicat în fixarea speciei de răspundere juridică incidentă, reglementată de normă.

O reală problemă o ridică categoria prejudiciilor prin ricoșeu. Este posibil ca cineva să pretindă că este victima unui prejudiciu cert și personal prin repercusiunea unui prejudiciu care a afectat o altă persoană. În acest caz vorbim de prejudiciu prin ricoșeu. Esențial de reținut este că nu există limite de natură juridică în calea dezdăunării acestui gen de prejudicii, condiția fiind ca victima să-l dovedească.

Noțiunea de prejudiciu, așa cum ea este definită în prezent, pare a nu mai corespunde unei viitoare reglementării a răspunderii, așa cum ea este percepută de principiul precauției.

În dreptul penal, interpretarea clasică a teoriei juridice *iter criminis*, altfel numită calea (drumul) infracțiunii, arată că, în principiu, autorul infracțiunii poate fi condamnat penal din momentul în care el a dus până la capăt gândirea lui criminală, gândire care, de regulă, a produs un prejudiciu, un rezultat. Dreptul penal are ca misiune principală protejarea societății împotriva unor comportamente prejudiciabile, pe care unii membrii ai ei le-ar putea avea ca urmare a acțiunilor sau omisiunilor comise împotriva statului sau persoanelor. Așa stând lucrurile, practic, săvârșirea oricărei fapte

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

incriminată de lege ca infracțiune produce un rezultat, o consecință materială sau nematerială a acțiunii sau inacțiunii, constând într-o modificare substanțială a obiectului (vătămare) sau într-o schimbare a situației obiectului (stare de pericol), în raport de modul de afectare al valorilor sociale ocrotite.

Legătura cauzală, **raportul de cauzalitate** dintre fapta ilicită și rezultatul dăunător reprezintă o condiție obiectivă, esențială a răspunderii juridice, fără de care nu se poate vorbi de răspundere, lipsind liantul ce face din conduita ilicită cauza și din rezultatul dăunător efectul acesteia. Pentru a putea vorbi despre angajarea răspunderii juridice pentru săvârșirea unei fapte ilicite este necesar ca rezultatul ilicit să fie consecința nemijlocită a acțiunii sale. Cum cauza reprezintă fenomenul care produce efectul, iar efectul este deci determinat de cauză, s-a impus cu necesitate tratarea principalelor teorii cauzale și evidențierea poziției jurisprudenței în această problemă.

Tot în acest capitol a fost analizată **vinovăția**, (fiind tratate vinovăția penală și vinovăția civilă). Indiferent de natura răspunderii juridice, vinovăția, nu a avut mult timp nicio conotație morală, și nu a necesitat prezența discernământului persoanei care a comis fapta, adică conștiința comiterii acesteia.

Astăzi se acceptă că, de principiu, - în sens foarte larg - orice faptă culpabilă angajează răspunderea celui care a comis-o. În teoria generală a dreptului, atunci când se discută condițiile răspunderii juridice, conceptul de vinovăție este conturat ca fiind „atitudinea psihică a celui care comite o faptă ilicită, față de faptă și față de consecințele acesteia”, „starea subiectivă ce caracterizează pe autorul faptei ilicite în momentul încălcării normelor de drept,....atitudinea psihică negativă față de interesele sociale protejate prin normele de drept.

Poate mai ales din perspectiva condiției vinovăției, este evident că asistăm la evoluția permanentă a răspunderii juridice, evoluție nu totdeauna ușor de înțeles ori ușor de explicat, însă cu siguranță înscrisă într-o logică socială clară și presantă, și prin urmare justificată rațional. Vinovăția, este o condiție a răspunderii juridice fie ea civilă ori penală. Fundamentarea răspunderii juridice pe vinovăția autorului faptei reprezintă unul din temeiurile răspunderii juridice, fiind în general acceptat că aplicarea răspunderii în lipsa elementului vinovăție, ar anihila una din funcțiile recunoscute răspunderii juridice, funcția educativă.

**Formele vinovăției, capacitatea delictuală, vinovăția și discernământul** sunt tratate în aceeași parte a tezei. Ultima secțiune tratează problema răspunderii persoanei juridice atât din perspectiva dreptului civil cât și din aceea a dreptului penal.

Capitolele 3, 4 și 5 aduc în discuție **răspunderea obiectivă, răspunderea pentru fapta altuia și răspunderea plurală.**

Cel de-al doilea titlu al acestei părți a fost organizat în două capitole: **acțiune penală, acțiunea civilă și legătura între acțiunea penală și acțiunea civilă în răspundere delictuală.**

**Capitolul I, într-o primă secțiune, urmărește sub trăsăturile lor generale acțiunea penală și acțiunea civilă, privite comparativ.** Răspunderea juridică, fie ea răspundere penală ori răspundere civilă delictuală se obiectivează, în general, printr-o acțiune în justiție: acțiunea penală ori acțiunea civilă. Spunem în general, pentru că regula, ca orice regulă are și excepții. Astfel, în dreptul civil este posibil ca părțile să rezolve litigiul pe cale amiabilă, fără să fie necesară intervenția statului prin organele sale abilitate sau, o dată pusă în mișcare acțiunea, părțile pot să tranzacționeze. Pe de altă parte, cât privește exercitarea acțiunii, și în dreptul penal, uneori, partea vătămată poate dispune nu numai cu privire la punerea în mișcare a acțiunii penale, în sensul în care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a părții vătămate dar părțile, atunci când legea o permite se pot împăca. Translatând discuția într-un alt plan, ce ține de resorturile modalității de stabilire, au fost punctate suficiente caracteristici proprii ce concură la diferențierea celor două forme de răspundere juridică. Răspunderii penale îi este specifică stabilirea întotdeauna prin hotărârea judecătorească. Unul din principiile ce guvernează procesul penal este principiul oficialității, consacrat legislativ de dreptul intern în dispozițiile art.2 alin. 2 Cod procedură penală care prevede: „actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu afară de cazul când prin lege se dispune altfel.” Potrivit acestui principiu, actele necesare desfășurării procesului penal se îndeplinesc din oficiu, statul având dreptul, prin intermediul organelor judiciare să-l tragă la răspundere pe infractor, în interesul societății, independent de voința persoanelor interesate, respectiv a persoanelor vătămate prin infracțiune. În alți termeni, pentru începerea urmăririi penale sau pentru desfășurarea procesului penal, de regulă, nu este nevoie de solicitarea unei persoane, ceea ce înseamnă că în acest domeniu nu își are aplicabilitatea principiului disponibilității pe care îl vom aborda în continuare. Ceea ce în penal reprezintă excepția, în civil constituie regula. Spre deosebire de procesul penal, în cazul răspunderii civile delictuale nimic nu împiedică părțile, ca aceasta să se înțeleagă fără să fie necesară intervenția instanței cu privire la modalitatea de reparare a prejudiciului provocat prin comiterea unei fapte ilicite. Deci, reținem că în dreptul civil, părțile - victima prejudiciului și autorul faptei prejudiciabile – au posibilitatea să rezolve



amiabil diferendul ce are ca finalitate repararea prejudiciului, și aceasta înseamnă că, înțelegerea lor este valabilă indiferent dacă intervine înainte sau după intentarea unei acțiuni, în orice fază a litigiului.

Acțiunea penală și acțiunea civilă, în mod obișnuit, atunci când nu au nici o legătură, (nu se declanșază ca urmare a aceleiași conduite ilicite) sunt de competența unor instanțe diferite: acțiunea penală de competența instanței penale iar acțiunea civilă de competența instanței civile. Dacă răspunderea penală și răspunderea civilă intervin ca urmare a săvârșirii unor fapte ilicite fără legătură, independente, chiar dacă am vorbi de aceeași victimă, aceasta nu are posibilitatea de a alege, de a opta în privința instanței căreia i se va adresa pentru repararea prejudiciului civil, ci are o singură cale pentru a obține repararea prejudiciului, respectiv aceea de a se adresa instanței civile, potrivit normelor procedurale civile.

Când însă același fapt ilicit constituie deopotrivă, o infracțiune și un delict civil, lucrurile nu mai sunt la fel de simple, iar legătura între acțiunea penală și acțiunea civilă în răspundere delictuală este una complexă, motiv pentru care am apreciat oportun să o tratăm în această parte a tezei. Cu toată natura lor de principiu independentă, cele două acțiuni, sunt strâns legate între ele: astăzi, în sistemul de drept intern, (ca și în alte state) acțiunea civilă poate fi intentată separat, sau în același timp și înaintea aceluiași instanțe cu acțiunea penală, adică poate fi alăturată acțiunii penale, în procesul penal, și atunci „își servesc una alteia de sprijin.” Tocmai de aceea am socotit ca fiind util să abordăm, dată fiind tema, legătura dintre acțiunea civilă delictuală și acțiunea penală dintr-un punct ce ne permite și perspective temporale diferite. Prin urmare, am avut în vedere, pe de o parte, relația dintre cele două forme de răspundere în plan procesual, în trecut, țintind aici în mod special regula de solidaritate a prescripțiilor, iar pe de altă parte, manifestările actuale ale raporturilor de interdependență, având în prim plan competența și autoritatea de lucru judecat.

În materie de **competență** am avut în vedere dreptul de **opțiune al victimei**, care privește dreptul acesteia de a alege între calea civilă (prin exercitarea acțiunii civile în fața instanței civile, în afara procesului penal) și calea penală (prin exercitarea acțiunii civile în cadrul procesului penal), atunci când fapta constituie în același timp infracțiune și delict civil, punând de fapt problema cumulului celor două forme de răspundere juridică, răspunderea penală și răspunderea civilă delictuală. Într-o abordare din perspectivă istorică, am spus că alăturarea ori nu a acțiunii civile, acțiunii penale, în procesul penal, a constituit o permanentă temă de discuții și o reală preocupare, în egală

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

măsură la nivel doctrinar și jurisprudențial, pentru că tema este vrând nevrând legată de prefacerea raportului dintre răspunderea delictuală și răspunderea penală.

Dacă astăzi admitem, ca fiind deja un lucru stabilit faptul că, între obiectul acțiunii penale și obiectul acțiunii civile delictuale există deosebiri, diferențe notabile, că procesului penal îi este caracteristică acțiunea penală și procesului civil îi este caracteristică acțiunea civilă, trebuie să nu uităm că această viziune este de fapt efectul unui lung proces evolutiv. **Avantajele și dezavantajele promovării acțiunii civile alăturat acțiunii penale în procesul penal** au fost și ele avute în vedere.

Dreptul de opțiune este însă îngrădit de o serie de **limite**, analizate după cum ele se grupează în limite generale și limite speciale. Ca puncte de interes, am tratat principiile electa una via non recursus ad alteram ( și excepțiile de la acest principiu) și penalul ține în loc civilul.

Astfel, partea vătămată, în principiu, are libertatea de a alege între a promova acțiunea civilă în fața instanței penale, atașat acțiunii penale, ori în fața instanței civile, însă odată aleasă una din aceste căi, opțiunea sa capătă un caracter irevocabil, dreptul său de opțiune fiind practic epuizat. Este ceea ce cuprinde principiul „*electa una via non datur recursus ad alteram*” –respectiv, o cale odată aleasă nu se mai poate recurge la cealaltă. Nesocotirea acestei reguli, are ca efect înlăturarea părții care a încălcat-o, de la judecată, respectiv pierderea dreptului subiectiv de a obține repararea prejudiciului prin apelarea la forța de constrângere a statului. Cum principiul are aplicabilitate generală, este de la sine înțeles că partea pierde acest drept, atât în fața instanței penale, cât și în fața instanței civile, adică are caracter general. Excepțiile la acest principiu sunt de strictă interpretare, fiind abordate așa cum ele sunt reglementate în dispozițiile procedurale penale.

**Cea de-a doua limită generală** a dreptului de opțiune, este principiul reflectat într-un adagiu în limba franceză: „**le criminel tient le civil en l'état**”, tradus ca o prioritate a penalului asupra civilului. Regula nu are în spate, așa cum am fi tentați să credem, o lungă istorie, ci, ea datează de la începutul sec. al XIX-lea, când apare înscrisă **în art. 3 alin. 2 din Codul de instrucție criminală francez** și semnifică că exercițiul acțiunii civile – în curs ori proiectată - înaintea instanței civile se suspendă până când nu se pronunță o soluție definitivă cu privire la acțiunea penală intentată mai înainte, sau în cursul judecății civile. Altfel spus, când acțiunea civilă se află pe rolul instanței civile, și în același timp există pe rolul instanței penale acțiunea penală, ele nu pot fi soluționate în același timp, instanța civilă având obligația să suspende judecata

Tendințe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

până la judecarea acțiunii penale. Prin urmare suntem în fața unui principiu de ordine publică, obligatoriu.

Tot în ultimul capitol al tezei am tratat **soluționarea acțiunii civile**, în două diviziuni: prima, **soluționarea acțiunii civile alăturat acțiunii penale**, de instanța penală, iar cea de-a doua **soluționarea acțiunii civile de instanța civilă și incidența principiului autorității lucrului judecat a hotărârii penale definitive în fața instanței civile** sesizată cu soluționarea acțiunii civile. Amintim aici că evoluția raportului dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală, urmează în plan procedural, în cursul secolului al XIX-lea, o tendință de consolidare prin degajarea și afirmarea principiului autorității absolute a lucrului judecat în penal, asupra civilului, atunci când un prejudiciu își găsește sursa într-o infracțiune ce dă naștere unei acțiuni penale.

Origine acestui principiu se află, potrivit doctrinei clasice interne, în „contractul judecătoresc în virtutea căruia părțile cu interese opuse, de comun acord supun litigiul hotărârii judecătorului ales de ei.” (T. Dumitrescu, Adnotări privitoare la autoritatea lucrului judecat din penal asupra civilului, în *Revista de drept penal și științe penitenciare*). În evoluția principiului autorității lucrului judecat din penal asupra civilului se pot determina trei perioade importante: prima perioadă, cuprinsă între dreptul roman și vechiul drept francez, când hotărârea pronunțată de o instanță nu ținea cu nimic pe cealaltă; cea de-a doua perioadă a evoluției, se întinde până în epoca dreptului modern, și firesc, urmează sensul raportului dintre răspunderea penală și răspunderea civilă, conturându-se diferențe între infracțiune și delict civil, deci între penal și civil, implicit în plan procesual. Relația celor două acțiuni este însă foarte strânsă, în sensul că, acțiunea civilă este considerată ca accesoriu al acțiunii penale, implicând soluționarea ei împreună. Vorbim acum nu atât de autoritatea lucrului judecat din penal în civil, cât mai ales de relația stabilită între cele două acțiuni, în sensul că acțiunea civilă este soluționată odată cu acțiunea penală; cea de-a treia perioadă, ulterioară dreptului modern, este dominată de ideea că acțiunea penală și acțiunea civilă sunt două acțiuni distincte, punând deci problema autorității de lucru judecat. Secolul al XIX-lea, consemnează în cercurile doctrinare franceze serioase controverse legate de acest principiu, opiniile fiind grupate în două mari sisteme diametral opuse, avându-i ca promotori pe Marlin și pe Toullier. Cu timpul însă, echilibrând cele două poziții, s-a conturat și apoi s-a și consacrat legislativ principiul în forma pe care o aplicăm astăzi.

Din acest motiv, atunci când acțiunea civilă nu a fost alăturată acțiunii penale și ea a fost introdusă separat în fața instanței civile, soluționarea acesteia depinde de modalitatea în care se rezolvă acțiunea penală. În mod firesc, dat fiind caracterul accesoriu al acțiunii civile în procesul penal, soluția pronunțată în acțiunea civilă trebuie să fie în armonie cu soluția pronunțată în acțiunea penală, chiar și în situația în care acțiunea civilă nu a fost alăturată acțiunii penale și ea a fost promovată separat în fața instanței civile, în ceea ce privește existența faptei, persoana făptuitorului și vinovăția acestuia.

În ultima secțiune ne-am oprit asupra problemei prescripției, în principal din perspectivă istorică, abordând răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală de la solidaritatea prescripțiilor acțiunii civile și acțiunii penale, la autonomia lor. Atunci când fapta ilicită îmbracă în același timp, atât forma delictului civil cât și forma infracțiunii, atrăgând deci ambele forme de răspundere (delictuală și penală), problema prescripției nu s-a pus totdeauna în termeni la fel de simpli. Calificarea cumulativă a ridicat în plan procesual o întrebare firească: nu cumva acțiunea civilă ar trebui să urmeze în materia prescripției regulile fixate pentru prescripția acțiunii penale, atât în ceea ce privește termenele cât și cursul acesteia? Răspunsul la această întrebare, a determinat în timp, două abordări, inițial solidaritatea prescripției acțiunii civile și acțiunii penale, iar mai apoi autonomia prescripției acțiunii civile, pe care le-am analizat, urmând în succesiunea lor pași făcuți către desprinderea prescripției acțiunii civile de prescripția acțiunii penale chiar și atunci când acțiunea civilă se află în fața instanței penale.

La finalul tezei am inserat concluziile care, se constituie într-o sumă de răspunsuri condensate la întrebările care ne-au servit drept pretext pentru străpungerea spațiilor pe care le-am explorat. Ele consemnează nu doar o altă perspectivă asupra răspunderii juridice, ci și o cercetare destul de riguroasă a unei relații directe între două forme de răspundere juridică, oglindită în multiple fațete.

## Bibliografie

- Aiftincă M.**, *Valoare și cultură în universul modernității*, Cantes, 2005.
- Albici M.**, *Despre drept și știința dreptului*, All Beck, 2005.
- Albu I.**, *Dreptul familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, 1975.
- Albu I., Ursa, V.**, *Răspunderea civilă pentru daunele morale*, Editura Dacia, 1979.
- Albu I.**, *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*, Editura Dacia, 1984.
- Albu I.**, Răspunderea contractuală pentru prejudiciile nepatrimoniale, *Dreptul* nr.8/1992.
- Alecsandresco D.**, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil roman în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tom. V, Tipografia Națională Iași, 1898.
- Alecsandresco D.**, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil roman în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tom. VII, Curierul Judiciar, 1902.
- Alecsandresco D.**, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tom.I, București, 1906.
- Alecsandresco D.**, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tom. III, partea I-a., Iași, 1898.
- Alexandru I., Gilia C., Ivanoff I.-V.**, *Sisteme politico-administrative europene*, ed. a II-a, Hamangiu, 2008.
- Andrei P.**, Filozofia valorilor. Valorile juridice, în *Axiologie românească. Antologie*, Editura Eminescu, 1982.
- Andrei P.**, *Filozofia valorii*, ed. a III-a, Polirom, 1997.
- Anghel I. M.**, *Răspunderea în dreptul internațional*, Luina Lex, 1998.
- Anghel I.M., Deak, Fr., Popa M.F.**, *Răspunderea civilă*, Editura Științifică, 1970.
- Antoniou G.**, *Vinovăția penală*, Editura Academiei Române, 2002.
- Antoniou G.**, *Raportul de cauzalitate în dreptul penal*, Editura Științifică, 1968.
- Antoniou G.**, *Reflectii asupra conceptului de infractiune*, in S.C.J., nr. 2/1980.
- Antoniou G.**, La sanction pénale. Concept et orientations fondamentales, *RRSJ*, nr.

2/1981.

**Antoniu G.**, *Infrecțiunea și pedeapsa între aparență și realitate*, *RDP* nr. 1/2000.

**Antoniu G., Stroe Gh., Avrigeanu T., Dobrescu E.**, *Reforma legislației penale*, Editura Academiei, 2003.

**Apostol P.**, *Norma etică și activitate normată*, editura Științifică, 1968.

**Arendt H.**, *Responsabilité et jugement*, Payot, 2005.

**Arghir B.-A.**, Analiza principiului precauției în dreptul mediului din perspectiva hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțată în cauza Tătar contra România, în *Themis*, nr. 1/2010.

**Assi V. T.**, Les relations entre la responsabilité civile délictuelle et les droits subjectifs, *R T D civ*, 2007.

**Attias C.**, *Philosophie du droit*, PUF, 2004.

**Attias C.**, *Epistemologie juridique*, Paris, 2002.

**Aubert J.-L.**, *Introduction au droit*, A. Colin, 2000.

**Aubert J.-L.**, *Introduction au droit*, ed. 11-a, Sirey, 2006.

**Aubry C., Rau C.**, *Cours de droit civil français*, ed.V, vol.IV, Paris, 1902.

**Aubry C., Rau C.**, *Droit civil français, -Responsabilité délictuelle*, Librairies techniques, 1989.

**Bacaci Al., Dumitrache V.-C., Hageanu C.**, *Dreptul familiei*, ed. a 4-a, All Beck, 2005.

**Baciu R.**, *Răspunderea civilă delictuală pentru prejudiciile cauzate de fapta lucrului*, Lumina Lex, 2000.

**Badinter R.**, *La présomption d'innocence, Histoire et modernité*, Litec, 2001.

**Barac L.**, *Răspunderea juridică și sancțiunea juridică*, Lumina Lex, 1997.

**Barac L.**, *Constante și variabile ale dreptului penal*, All Beck, 2001.

**Barac L.**, *Elemente de teoria dreptului*, ALL Beck, 2001.

**Barasch E. A., Nestor I., Zilberstein S.**, *Ocotirea părintească*, Editura Științifică, 1960.

**Basarab M.**, *Drept penal. Parte generală. Tratat*, vol.I, ed. Lumina Lex, 1997.

**Basarab M., Pașca V., Mateuț Gh., Butiuc C.**, *Codul penal comentat. Partea generală*, Hamangiu, 2007.

**Batiffol H.**, *Droit international prive*, Paris, 1967.

**Bayet A.**, *La morale scientifique-Essais sur les applications morales des science*, Alcan, 1905.

**Bădescu M.**, *Sanctiunea juridică*, Lumina Lex, 2002.

**Bădescu M.**, *Concepte în teoria și filozofia dreptului. Teoria răspunderii și sancțiunii juridice*, Lumina Lex, 2001.

**Bârligeanu G., Stefan L.M., Achim M.**, *Răspunderea juridică*, Bucuresti, 1999.

**Bârsan C.**, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentarii pe articole*, vol.1, Drepturi și libertăți, All Beck, 2005.

**Beccaria C.**, *Dei delitti e delle pene – Despre infracțiuni și pedepse*, Humanitas, 2007.

**Beleiu Gh.**, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Casa de editură și presă „ȘANSA” - S.R.L., București, 1995.

**Bellu N.**, *Sensul eticului și viața morală*, Paidea, 1999.

**Bem D. J., Maren St.**, *Introducere în psihologie*, ed. a XIV-a, Editura Tehnică, 2005.

**Berceanu B. B.**, *Morala și dreptul*, *Studii de Drep Românesc*, an 13(46), nr. 1-2, ianuarie-iunie 2001.

**Bergel J.-L.**, *Théorie générale du droit*, Dalloz, ed. a 4-a, 2003.

**Beudant Ch.**, *Cours de droit civil francais*, Paris, 1936, vol.VII.

**Bloch P.**, *L'obligation de transférer la propriété dans la vente în Revue trimestrielle de droit civil*, 1988.

**Boboc Al.**, *Formă și valoare în orizontul culturii*, Grinta, 2005.

**Boboș Gh.**, *Teoria generală a statului și dreptului*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1983.

**Boboș Gh.**, *Despre fundamentul moral al dreptului*, *Studia Universitarris Jurisprudentia*, nr.2/1988.

**Boboș Gh.**, *Teoria Generala a Dreptului*, Cluj-Napoca, 1994.

**Boboș Gh., Vlădică Rațiu G.**, *Răspunderea, responsabilitatea și constrângerea în domeniul dreptului*, Argonaut, 1996.

**Boeresco B.**, *Traité comparatif. Des délits et des peines*, A. Durand, 1857.

**Bogdan D., Lungu R.**, *Nesoluționarea acțiunii ciivle în procesul penal. Prescripția răspunderii penale. Încălcarea dreptului de acces la justiție. CEDO, 1852/02, Tonchev vs. Bulgaria, în RNSJ*, 2009.

**Boilă L.R.**, *Răspunderea civilă delictuală subiectivă*, C.H. Beck, 2009.

**Boilă L.R.**, *Răspunderea civilă delictuală obiectivă*, C.H. Beck, 2008.

**Boilă L.R.**, *Fundamentarea obiectivă a răspunderii comitentului în noul Cod civil, Dreptul*, nr. 2/2010, Universul Juridic.

**Bonciu Gh.**, *Istoria dreptului românesc*, Fundația România de mâine, 2000.

- Bolintineanu A., Nastase A.,** *Drept internațional contemporan*, editura ALL BECK, 2000.
- Bona F., colectiv** *Prospettive sistematiche nel diritto romano*, Torino, Giappicheli, 1976.
- Boroi Al., Nistoreanu Gh.,** *Drept penal și drept procesual penal*, All Beck, 2005.
- Boroi G., Stanciulescu, L.,** *Drept civil*, Bucuresti, 2006.
- Boroi G., Rădescu D.,** *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, All, 1994.
- Boroi G., Spineanu Matei O.,** *Codul de procedură civilă adnotat*, ediția a II-a, Hamangiu, 2007.
- Born M., Kéfer F., Lemaître A.,** *Un criminologie de la tradition à l'innovation En hommage à Georges Kellens*, Lancier, Bruxelles, 2006.
- Boudon R.,** *Tratat de sociologie*, Humanitas, 2006.
- Bouloc B.,** *Procedure penale*, Dalloz, ed. 20, 2006.
- Boudon R.,** *Tratat de sociologie*, Humanitas, 2006.
- Bouzat P.,** *Traite de droit penal et de criminologie*, Librairie Dalloz, Paris, 1967.
- Brăiloiu C.N.,** *Legiuirea Caragea*, a II-a ediție, Tipografia Națională a lui Ștefan Rassidescu, 1865.
- Bruschi M.,** *La prescriptions en droit de la responsabilité civile*, Economica, 1997.
- Brun Ph.,** *Responsabilité civile extracontractuelle*, Litec, 2005
- Buia V.,** Despre dauna directă și raportul de cauzalitate în cadrul răspunderii materiale a angajaților și al răspunderii civile, în *Justiția nouă*, nr. 6/1963, p. 58.
- Bulai C.,** *Drept penal*, Bucuresti, 1987.
- Bulai C., Filipaș A., Mitrache C.,** *Instituții de drept penal*, ed. a 6-a, Editura Trei, 2006.
- Bulai C., Bulai B. N.,** *Manual de drept penal*, Universul Juridic, 2007.
- Bulai C., Mitrache C., Mitrache C., Lefterache L.,** *Drept penal român. Partea generală*, ( probleme de practică) Universul Juridic, 2008.
- Buzea N.T.,** *Filozofia dreptului penal*, Institutul de arte grafice „Tătărași”, Iași, 1938.
- Buzea N.T.,** *Infracțiunea penală și culpabilitatea*, Tipografia Sabin Solomon, Alba Iulia, 1944.
- Cabrillac R.,** *Introduction generale au droit*, Dalloz, Paris, 1997
- Cadiet Ph. Le Tourneau,** *Droit de la responsabilité*, Paris, 1996
- Cantacuzino M.B.,** *Elementele dreptului civil*, București, 1921.
- Carbasse J.-M.,** *Histoire du droit*, Puf, Paris, 2008.



Tendințe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

**Carbonnier J.**, *Sociologie juridique*, PUF, ed. a2-a, 2004.

**Carbonnier J.**, *Droit civil, tom. II, Les biens et les obligations*, ed. a V-a, Presses Universitaires de France, 1967.

**Cassiers W.**, *La responsabilité penale des personnes morales - une solution en trompe-l'oeil?*, *Droit penal et de criminologie*, Paris, 1999.

**Cădere V. G.**, *Curs de procedură civilă, Parte I*, (litografiat) Universitatea Regele Ferdinand I din Cluj, 1949.

**Cărpenu St.**, Unele precizări în legătură cu clauza penală ca mijloc de întărire a disciplinei contractuale, *R.R.D.* nr.5/1967.

**Cătuneanu I.C.**, *Curs elementar de drept roman*, Cluj-Bucuresti, 1927.

**Cernea E.**, *Legea țării (vechiul drept consuetudinar român)*, Universul Juridic, 2008. **Cernea E., Molcuț E.**, *Istoria statului și dreptului românesc*, Universul Juridic, 2004.

**Ceterchi I., Craiovan I.**, *Introducere în teoria generală a dreptului*, Editura ALL.

**Chartier Y.**, *La reparations du préjudice*, Dalloz, 1983.

**Ciobanu D.**, *Introducere în studiul dreptului*, București, 1991.

**Ciobanu V. M.**, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Editura Național, 1999.

**Ciobanu V. M., Boroi G.**, *Drept procesual civil. Curs selectiv*, All Beck, ediția a 3-a, 2007.

**Ciutacu F.**, *Codul civil adnotat*, Monitorul Oficial, 2007.

**Colin A., Capitant H.**, *Cours elementaire de droit civil francais*, Paris, 1932.

**Comte-Sponville A. E.**, *Mic tratat al marilor virtuți*, Editura Univers, 1998.

**Conte Ph., Maistre du Chambon P.**, *La responsabilite civile delictuelle*, Presse Universitaires de Grenoble, ed. 3-a, 2001.

**Conte Ph., Maistre du Chambon P.**, *Procedure penale*, A. Colin, ed.4, 2002.

**Costin M.N.**, *Tratat de drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Vol.I, Universitatea Ecologică D. Cantemir, Tg. Mureș, 1993.

**Costin M., Les I., și alții**, *Dicționar de drept procesual civil*, Editura Științifică și enciclopedică București, 1983.

**Costin M.N., Leș I., Minea M. S., Costin C.M., Spinei S.**, *Dicționar de procedură civilă*, ed. a II-a, Hamangiu, 2007.

**Cornu G.**, *Vocabulaire juridique*, PUF, ed. a7-a, 2005.

**Ciucă V. M.**, *Drept roman*, Polirom Iasi, 1996.

**Chabas V.F.**, *Responsabilité civile et responsabilité penale*, Paris, 1975.

**Cocoș Șt.**, *Drept roman*, Universul juridic, 2005.

**Colas D.**, *Sociologie politică*, Univers, 2004.

**Colin A., Capitant H.**, *Traité de droit civile*, Tome II, Paris, 1959.

**Colin A., Capitant H.**, *Traité de droit civile*, refondu par L. Julliot de la Morandiere, tom.II, Sirey, 1962.

**Colțescu V.**, *Istoria filozofiei*, Brumar, 2006.

**Conte Ph., Maistre du Chambon P.**, *Procédure pénale*, A. Colin, ed. 4, 2002.

**Corhan A.**, *Repararea prejudiciului prin echivalent bănesc*, Editura Lumina Lex, București, 1999.

**Cosmovici P., M.**, *Cotribuții la studiul culpei civile, cu privire specială asupra culpei în contractele economice*, Editura Științifică, 1960.

**Cosmovici P., M.**, *Prescripția extinctivă*, Editura Științifică, 1962.

**Costin M.N.**, *O încercare de definire a noțiunii răspunderii juridice*, Revista Română de Drept, nr.5 din 1970.

**Costin M.N.**, *Răspunderea juridică în dreptul republicii Socialiste România*, Editura Dacia, 1974.

**Costin M.N.**, *Dicționar de drept procesual civil*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983.

**Costin M.N., Leș I., Minea M. Șt., Costin C.M., Spinei S.**, *Dicționar de procedură civilă*, Hamangiu, 2007.

**Craiovan I.**, *Tratat elementar de teoria generală a dreptului*, Bucuresti, 2001.

**Cuffaro V., (coordonator)** *Responsabilită civile*, IPSOA, 2007.

**Daghie V.**, *Elemente de drept public și privat*, Editura Național, București, 1998.

**Deak Fr.**, *Curs de drept civil. Dreptul obligațiilor, partea I-a, Teoria generală a obligațiilor*, București, 1960.

**Deak Fr.**, *Răspunderea civilă a părinților, institutorilor și artizanilor pentru prejudiciul cauzat de copiii minori, elevi sau ucenici*, *Justiția Nouă* nr.6 din 1965.

**Deak Fr.**, *Raportul de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu, ca element al răspunderii civile, în Unele probleme teoretice ale predării științei dreptului în învățământul superior*, 1966.

**Deak Fr., Cărpenaru St.**, *Dreptul civil. Contracte speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moștenire*, Universitatea din București, 1983.

**Debove F., Faletti F.**, *Précis de droit pénale et de procédure pénale*, Presses Universitaires de France, 2001.

- Deleanu I.**, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Europa Nova, București, 1996.
- Deleanu I.**, *Instituții și proceduri constituționale în dreptul român și în dreptul comparat*, Ed. All Beck, 2006.
- Deleanu I.**, *Tratat de procedură civilă*, vol.I, All Beck, 2005.
- Deleanu I.**, *Fictiunile juridice*, C.H. Beck, 2005.
- Deleanu I.**, *Drepturile fundamentale ale părților în procesul civil*, Universul Juridic, 2008.
- Deleanu I.**, Fundamentul revizuirii pentru motivul prevăzut de art.322 pct. 7 cod procedură civilă, *Curierul Judiciar* nr. 3/2007.
- Deleanu I.**, Acțiunea civilă în procesul penal, *Dreptul*, nr. 5/2009, nr. 6/2009, C.H.Beck.
- Deleanu I., Mărgineanu V.**, *Prezumțiile în drept*, Editura Dacia, 1981.
- Deleanu I., Deleanu S.**, *Mică enciclopedie a dreptului. Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc*, Editura Dacia, 2000.
- Delebecque Ph., Pasier F.-J.**, *Droit des obligations. Responsabilité civile. Contrat*, Litec, 1998.
- Del Vechio G.**, *Lecții de filozofie juridică*, editura Europa Nova, 1993.
- De Maillard J., De Maillard C.**, *Les trois âges de la responsabilité*, Flammarion, 1999.
- Demeter I., Ceterchi, I.**, *Introducere în studiul dreptului*, Editura științifică, București, 1962.
- Demorgue, R.**, *Les notions fondamentales du droit privé*, Paris, 2001.
- De Sadeleer N.**, *Les principes du pollueur-payeur, de prévention et de precaution*, Bruylant, Auf, Bruxelles, 1999.
- Derșidan E.**, *Codul penal comentat și adnotat*, Proteus, 2008.
- Diaconescu H., Cercel S., Diță R.D., Gazdovici G.**, *Răspunderea juridică în domeniul prelevării și transplantului în dreptul român*, Universul Juridic, 2009.
- Diaconu D.**, *Aspecte specifice ale raportului de cauzalitate în drept*, Teza, Iasi, 2006.
- Diaconu Gh.**, Teorii moderne asupra esenței și scopului pedepsei, *RDP* nr. 3/2000.
- Diaconu Gh.**, *Pedeapsa în dreptul penal*, Lumina Lex, 2001.
- Dicționar de filozofie**, Larousse, Universul Enciclopedic, 1999.
- Dima T.**, *Drept penal. Partea generală, Vol.II. Răspunderea penală*, Lumina Lex, 2005.

- Di Pirro M.**, *Responsabilità civile*, Simone, 2007.
- Dissescu, C.G.**, *Curs de drept public român*, vol.II, București, 1890-1891
- Djuvara, M.**, *Teoria generală a dreptului. Drept Rațional, izvoare și drept pozitiv*, editura ALL , București, 1995.
- Djuvara, M.**, *Drept și sociologie*, Arhiva pentru știință și reformă socială.
- Djuvara M.**, *Teoria Generală a Dreptului*, Bucuresti, 1994.
- Djuvara M.**, *Eseuri de filozofia dreptului*, Editura Trei, 1997.
- Dobrinescu I.**, *Dreptatea și valorile culturii*, Editura Academiei Române, 1992.
- Dobrinou V. (coord.)**, *Drept penal. Partea generală*, Bucuresti, 1997.
- Dobrinou V.**, și alții, *Drept penal. Parte generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.
- Dogaru I. (coord)**, *Ideea curgerii timpului si consecințele ei juridice*, Bucuresti, 2002.
- Dogaru I.**, *Valențele juridice ale voinței*, Bucuresti, 1986.
- Dogaru I., Danisor D.C., Danisor Gh.**, *Teoria Generala a Dreptului*, ed. Stiintifica, Bucuresti, 1999.
- Dogaru I.**, (coordonator) *Drept civil. Succesiuni*, All Beck, 2003, pp. 159-160.
- Dogaru I. (coord)**, *Ideea curgerii timpului si consecințele ei juridice*, Bucuresti, 2002.
- Dogaru I.**, *Valențele juridice ale voinței*, Bucuresti, 1986.
- Dogaru I., Danisor D.C., Danisor Gh.**, *Teoria Generala a Dreptului*, ed. Stiintifica, Bucuresti, 1999.
- Dogaru I.**, (coordonator) *Drept civil. Succesiuni*, All Beck, 2003.
- Dogaru I. (coord)**, *Ideea curgerii timpului si consecințele ei juridice*, Bucuresti, 2002.
- Dogaru I.**, *Valențele juridice ale voinței*, Bucuresti, 1986.
- Dogaru I., Danisor D.C., Danisor Gh.**, *Teoria Generala a Dreptului*, ed. Stiintifica, Bucuresti, 1999.
- Dongoroz V.**, *Drept penal*, reeditare, Asociația Română de Științe Penale, 2000.
- Dongoroz V.**, *Explicații teoretice ale Codului de procedură penală român*, Editura Academiei R.S.R., București, 1975.
- Dongoroz V., Fodor I., Kahane S., Iliescu N., Oancea I., Buai C.**, *Explicațiile teoretice ale codului penal român. Partea generală*, vol.I, Editura Academiei/All Beck, 2003.
- Dongoroz V., Fodor I., Kahane S., Iliescu N., Oancea I., Buai C.**, *Explicațiile teoretice ale codului de procedură penală român*, vol. V, Editura Academiei/All Beck, 2003.

- Drăganu T.**, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2000.
- Dogaru I. (coord)**, *Ideea curgerii timpului și consecințele ei juridice*, București, 2002.
- Dogaru I.**, *Valențele juridice ale voinței*, București, 1986.
- Dogaru I., Danisor D.C., Danisor Gh.**, *Teoria Generală a Dreptului*, ed. Stiintifica, București, 1999.
- Dogaru I.**, (coordonator) *Drept civil. Succesiuni*, All Beck, 2003, pp. 159-160.
- Duculescu V.**, *Protecția juridică a drepturilor omului*, Lumina Lex, 2008.
- Durkheim E.**, *La règles de la méthode sociologique*, PUF, 2005.
- Dușu M.**, În legătură cu răspunderea civilă pentru daunele ecologice, *Dreptul* nr.10-11 din 1991.
- Dubouchet P.**, *Trois essais pour une théorie générale du droit*, Lyon, 1996.
- Dvoracek M., Lupu Gh.**, *Teoria Generală a Dreptului*, Iasi, 1996.
- Eliescu M.**, *Căsătoria în dreptul RPR*, Editura Academiei, 1964.
- Eliescu M.**, *Răspunderea civilă delictuală*, Editura Academiei, 1972.
- Eliescu M.**, Unele probleme privitoare la prescripția extinctivă în cadrul unei viitoare reglementări legale, în *SCJ*, nr. 1/1956.
- Eliescu M.**, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR* Editura Academiei, 1966.
- Endre F.**, Etica responsabilității - responsabilitatea eticii, în *Revista de filozofie*, XXII, 2/1975.
- Enciclopedie de filozofie și științe umane**, All DeAgostini, 2004.
- Eraclide C.**, *Explicațiune teoretică și practică a codicelui civile*, Tipografia Curții, 1873.
- Eremia M.C.**, *Interpretarea juridică*, All, 1997.
- Fauconnet P.**, *La responsabilité, étude de sociologie*, Alcan, 1920.
- Ferrari A.**, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, Polirom, 2003.
- Filipescu I.P.**, *Drept internațional privat*, Editura Actami, 1997.
- Filipescu I.P., Filipescu A.I.**, *Drept civil. Teoria generală obligațiilor*, Universul Juridic, 2007.
- Firoiu D.V.**, *Istoria statului și dreptului românesc*, Editura didactică și Pedagogică, 1973.
- Flămânzeanu I.**, *Răspunderea juridică. Considerații introductive*, în S.D.R., București, ianuarie-iunie 2005.
- Florea M.**, *Responsabilitatea acțiunii sociale*, Editura Științifică și Enciclopedică,

1976.

**Flew A.**, *Dictionar de filozofie și logică*, Humanitas, 2006.

**Fodor E.M.**, *Norma juridică parte integrantă a normelor sociale*, Argonaut, 2003.

**Fürst M., Triks J.**, *Manual de filozofie*, Humanitas, 2006.

**Foucault M.**, *A supraveghea și a pedepsi*, Paralela 45, 2005.

**Gagnon E., Saillant Fr.**, *De la responsabilité. Ethique et politique*, Liber, 2006.

**Gardenat L., Salmon-Ricci**, *De la responsabilité civile*, Paris, 1937.

**Garofoli R.**, *Manuale di diritto penale. Parte generale*, Giuffè Editore, 2005.

**Garraud R.**, *Droit penal français*, vol. I, edit. Larose et Forcel, Paris, 1898.

**Garraud R.**, *Traité théorique et pratique du droit pénal français*, Sirey, 1912.

**Gaudement E.**, *Theorie generale des obligations*, ed. 2-a, Paris, 1937.

**Gaudement J.**, *Le droit privé romain*, Précis Domat, 1998.

**Geny Fr.**, *Risque et responsabilité*, Revue trimestrielle de droit civil, vol.11902.

**Georgescu S.**, *Filosofia dreptului. O istorie a ideilor din ultimii 2500 de ani*. All Beck, 2000.

**Genoiu I.**, *Raportul juridic*, C.H. Beck, 2007.

**Gheorghe T.**, *Răspunderea civilă pentru lucrurile pe care le avem sub pază*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

**Ghimpa N.D.**, *Responsabilitatea civilă delictuală și contractuală*, București, 1946.

**Giurăescu C., Giurăescu D.**, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și până azi*, Albatros, 1971.

**Giffard A., Villers R.**, *Droit romain et ancien droit français : les obligations*, ed. 4-a, Dalloz, 1976.

**Giurăscu C.C.**, *Istoria Românilor* vol. II, All, 2000.

**Giurgiu N.**, *Răspunderea și sancțiunea ei în dreptul penal*, Neuron, 1995.

**Gliga I.**, *Considerații privind definiția răspunderii juridice*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Seria Jurisprudentia*, Cluj, 1968.

**Gliga I.**, *Consideratii privind definirea raspunderii juridice*, in *Analele Universitatii Babes-Bolyai*, Cluj-Napoca, 1970.

**Grigoraș I.**, *Datorie și lege morală, responsabilitate și liber arbitru*, Editura Sf. Mana, 2005.

**Goyard-Fabre S.**, *Philosophie critique et raison juridique*, Paris, 2004.

- Gorgoni G.**, La responsabilité comme un projet. Réflexions sur une responsabilité juridique „prospective”, în Ch. Eberhard, *Traduire nos responsabilités planétaires. Recomposer nos paysages juridiques* Bruyland, Bruxelles, 2008, pp. 131-146.
- Guiu M.K.**, Noțiunea și temeiul răspunderii penale, în *Dreptul*, nr. 10-11/1994.
- Guinchard S., Buisson J.**, *Procédure pénale*, Litec, ed. 4, 2008.
- Gurvitch G.**, *Les Tendances actuelles de la philosophie allemande*, Paris, 1930.
- Gustini R.**, *Lezioni di teoria del diritto e dello Stato*, G. Giappichelli, 2006.
- Hayek F.**, *Droit, legislation et liberte*, I, Paris, 1973.
- Hanga Vl.**, *Istoria dreptului romanesc*, Iasi, 1992.
- Hanga Vl.**, *Drept roman*, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- Hanga Vl.**, *Drept roman*, Argonaut, 1999.
- Hanga Vl.**, *Mari legiuitori ai lumii*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.
- Hanga Vl., Bocșan M.-D.**, *Drept privat roman*, Rosetti, 2005.
- Hanga Vl.**, *Iustiniani Institutiones- Instituțiile lui Iustinian*, Lumina Lex, 2002.
- Hanga Vl.**, Răspunderea juridică în Legea celor XII table în *Studii de drept românesc*, nr.3-4, 1996.
- Hart H.L.A.**, *Conceptul de drept*, Sigma, 1999.
- Hamangiu C.**, *Codul civil adnotat*, București, 1925.
- Hamangiu C., Rosetti-Bălăceanu I., Băicoianu Al.**, *Tratat de drept civil român*, vol.2, All, 1998.
- Hegel G.W.F.**, *Prelegeri de istorie a filozofiei*, Editura Academiei, 1964.
- Hegel G.W.F.**, *Principii de filozofia dreptului*, Bucuresti, 1969.
- Henriot J.**, Note sur la date et les sens de l'apparitions de mot responsable, în *La responsabilité*, ADP, ( Archives de Philosophie du Droit) 1977, tom.22.
- Herovanu E.**, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Institutul de arte grafice, Iași, 1923.
- Herovanu E.**, *Principiile procedurii judiciare*, Institutul de arte grafice „ Lupta”, București, 1932.
- Hilsenrad A., Ilie Stoenescu**, *Procesul civil R.P.R*, Editura Științifică, 1957.
- Hlavec A.**, Problema responsabilității, în *Revista de filozofie*, XXII, 2/1975.
- Huisman D.**, *Dicționar de opere majore ale filozofiei*, Editura enciclopedică, 2001.
- Humă I.**, Teorie și filozofie în orizontul de cunoaștere a fenomenului juridic, *Studii de drept românesc*, iulie-decembrie 2005.
- Humă I.**, *Cunoastere si interpretare in drept*, Bucuresti, 2005.

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

**Iluț P.**, *Valori, atitudini și comportamente sociale*, Polirom, 2004.

**Ioffe O.**, *Răspunderea în dreptul civil sovietic*, Editura Științifică, 1956.

**Ionașcu A.**, *Răspunderea comitenților pentru repararea prejudiciilor cauzate de prepuși*, în "Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil roman", vol. II, Editura Academiei, București, 1978.

**Ionașcu A.**, *Les principes généraux de la responsabilité délictuelle dans les systèmes juridique en vigueur en Transylvanie et Bucovine*, extrait de la Revue Générale du Droit, de la Législation et de la Jurisprudence, nr. iul.-sept./1933, Imprimerie J. Biere.

**Ionașcu A.**, Examen teoretic al practicii judiciare privind răspunderea fără culpă pentru repararea prejudiciului cauzat de prepuși sau de lucruri, în *R.R.D.*, nr. 2/1978.

**Ionașcu A.**, *Drept civil, Partea generală, Introducerea și raportul juridic civil*, Univ." V. Babeș", Cluj- Napoca, 1956.

**Ionașcu A., Mureșan M., Costin M.N., Ursa V., Chivu G., Banciu M.**, *Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil roman*, Editura Academiei, 1978.

**Ionașcu Tr., Barasch E.A.**, *Răspunderea civilă delictuală -culpa element necesar al răspunderii*, Studii și Cercetări Juridice nr.1 din 1970.

**Ionașcu Tr.**, *Despre ideea de aparență în drept*, Imprimeria Monitorul Oficial, București, 1938.

**Ionașcu Tr.**, *Curs de drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, București, 1950-1951.

**Ionașcu Tr.**, *Drept civil. Curs. Persoanele*, București, 1959.

**Ionescu –Dolj I.**, *Curs de procedură penală română*, Librăria SOCEC & CO, 1926.

**Iorgovan A., Gilescu, V.**, *Drept administrativ și știința administrației*, TUB, București, 1986.

**Isac V.**, *Mesajul etic al filozofiei*, Evenimentul, 1998.

**Jestaz Ph.**, *Les sources du droit: le déplacement d'un pole a un autre*, in *R.T.D. civ.*, 1996.

**Jidveian V.**, *Raportul de cauzalitate în dreptul penal –aspecte practice*, Mesagerul, 1995.

**Joița T.**, *Acțiunea civilă în procsul penal*, Național, 1999.

**Jonas H.**, *Le principe responsabilité. Une éthique pour la civilisations technologique*, Cerf, 2006.

**Jourdain Ph.**, *Les principes de la responsabilité civile*, ed. 4, Dalloz, 1998.

**Journal de droit européen**, nr. 158, avril 2009.



Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

**Józon M.**, *Răspunderea pentru produse defectuoase în Uniunea Europeană*, C.H. Beck, 2007.

**Jurisprudența curții constituționale și Convenți europeană a drepturilor omului. 1994-2003**, Monitorul Oficial, 2005.

**Jurisprudența instanței supreme în unificarea practici judiciare (1969-2008)**, Universul Juridic, 2008.

**Kayser P.**, *Essai de contribution au droit naturel a l'approche du troisieme millenaire*, in R.R.J., 1998

**Kant Imm.**, *Critica rațiunii practice*, traducere în limba română de Nicolae Bagdasar, Editura Științifică, 1972.

**Kellerhals J., Languin N., Ritschard G., Sardi M.**, *Les formes du sentiments de responsabilité dans les mentalités contmporaines: une étude empirique*, Rev. franç. socia., 41-2, 2000

**Kelsen H.**, *Doctrina pur a dreptului*, Humanitas, 2000.

**Kenny A.**, *Toma d Aquino*, Humanitas, 2006.

**Koziol H., Steininger B. C.**, *European Tort Law*, Springer Verlag, 2009.

**Krober A.L., Kluckhohn C.**, *Culture: a critical review of concepts and definitions*, Cambridge, the Museum, New York, Vintage Books, 1963.

**Labbé X.**, *Introduction générale au droit: pour une approche étique*, Presses Universitaires, 2005.

**Lacoste P.**, *De la chose jugée en matière civile, criminelle, disciplinaire et administrative*, Recueil Sirey, 1914.

**Lacoste P.**, *De la chose jugée en matiere civile, criminelle, disciplinaire et administrative*, 1914.

**Lacoste P.**, *De la chose jugée*, Sirey, 1904.

**Lalou H.**, *La responsabilité civile. Principes élémentaires et applications pratiques*, Dalloz, 1932.

**Langendorff Fl.**, *Individu, culture et société: sensibilisation aux humaines*, EPU, 2007.

**Laurent F.**, *Droit civil français*, tom 20, Bruylant, 1893.

**Larguier J.**, *Droit pénal général*, Dalloz, 2003.

**Lasano M. G.**, *Marile sisteme juridice. Introducere în dreptul european și extraeuropean*, All Beck, 2005.

**Lasbordes G.**, *Les contracts desequilibres*, Paris, 2000.

**Lalande A.**, *Vocabulaire technique et critique de la Philosophie*, II, Paris, 1926.

Tendințe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

**Lebreton M-C.**, *L'enfant et la responsabilité civile*, Publication de L'Université de Rouen, 1999.

**Lefterache L. V.**, *Drept penal. Partea generală*, Universul Juridic, 2009.

**Le Tourneau Ph., Cadiac L.**, *Droit de la responsabilité et des contrats*, Dalloz, 2002.

**Le Tourneau Ph., Guettier Ch., Gidicelli A., Krajewski D.**, *Droit de la responsabilité et des contrats*, ed. 2004-2005, Dalloz-Sirey, 2004.

**Le Tourneau Ph.**, *Droit de la responsabilité et des contrats*, ed. 2006-2007, Dalloz, 2006.

**Levi A.**, *Teoria generale del diritto*, Padova, 1967.

**Leș I.**, *Principii și instituții de drept procesual civil*, Editura Lumina Lex, București, 1998.

**Leș I.**, *Sanctiunile procedurale în procesul civil*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

**Leș I.**, *Proceduri speciale în dreptul procesual civil*, Dacia, 1982.

**Leș I.**, *Tratat de drept procesual civil*, București, 2001

**Leș I.**, *Sisteme judiciare comparate*, ed. All Beck, Bucuresti, 2000.

**Levasseur G., Chavanne A., Montreuil J., Bouloc B.**, *Droit penal general et procedure penale*, Syrei, 1996.

**Lipovetsky G.**, *Amurgul datoriei*, Bebel, 1996.

**Lorincz L., Stănoiu M.**, Răspunderea juridică-Parte integrantă a răspunderii sociale, *Studii și cercetări juridice*, an 15, nr. 1, 1970.

**Lucas J.R.**, *Responsibility*, Oxford, 1995 .

**Lulă I.**, Garanția, fundamentul răspunderii comitentului, *Dreptul* nr.10-11/ 1995.

**Lulă I.**, *Câteva observații asupra răspunderii părinților pentru faptele ilicite cauzatoare de prejudicii ale copiilor lor minori*, în „*Contribuții la studiul răspunderii civile delictuale*”, Editura Cordial Lex, 1997.

**Lulă I.**, Discuții în legătură cu interpretarea și opera de aplicare a art.1003 din Codul civil, *Dreptul* nr.8/1996.

**Lupan E.**, *Sanctiunile de drept civil*, Analele Universității din Oradea, Seria drept, 1998.

**Lupan E., Sabău-Pop I.**, *Tratat de drept civil român, vol.I, Partea generală*, C.H. Beck, 2006.

**Lupan E.**, Dreptul la indemnizație al victimei poluării, *Dreptul* nr.9/2002.

**Lupan E.**, *Răspunderea civila*, Argonaut, 2006.

- Maillard J.**, *La responsabilite juridique*, Paris, 1999
- Mainguy D.**, *Introduction generale au droit*, ed. Litec, Paris, 2002.
- Maurie Ph.**, *Anthologie de la pensee juridique*, Cujas, 1996, (traducere în limba română I.D. Mardare), Humanitas, 1997.
- Man P.D.**, *Răspunderea juridică*, Cluj-Napoca, 2002.
- Man A.**, *Criteriul departajării între creditor și debitor a prejudiciului cauzat prin culpa lor comună*, Revista Română de Drept nr.6 din 1988.
- Mantovani F.**, *Diritto penale*, CEDAM, 2007.
- Marin C.B.**, *Toullier, Le droit civil francais*, Paris, 1946
- Mateiaș J., Cosmovici P.**, *Prescripția extinctivă*, Editura Științifică, 1962.
- Mateuț Gh.**, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, vol. I, C.H. Beck, 2007.
- Mateuț Gh.**, *Procedură penală. Parte generală*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1993.
- Mathias E.**, *La responsabilite penale*, Paris, 2005.
- Mazeaud D.**, Responsabilité civile et précaution, în *Responsabilité Civile et Assurances*, nr. 6 bis/2001.
- Mazeaud H., Mazeaud L.**, *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile delictuelle et contractuelle*, ed. a 2-a, vol.I, 1934.
- Mazeaud H. et Mazeaud L., Tunc A.**, *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile*, vol. I, Montchrestien, 1965.
- Mazeaud H., Mazeaud L., Mazeaud J.**, *Legons de droit civile*, Tome II, Paris, 1962.
- Mazilu D.**, *Teoria Generală a Dreptului*, București, 1999.
- McIntyre A.**, *Tratat de morală*, Bucuresti, 1998.
- Mera L., Rog L., Savonea L., Budăi R.**, *Codul de procedură penală*, C.H.Beck, 2008.
- Ménissier T.**, *La responsabilité connaît-elle une mutation?*, Grenoble, 2008-2009, [www.tumultieordini.over-glog.com](http://www.tumultieordini.over-glog.com)
- Merle R., Vitu A.**, *Traité de droit criminel-Droit pénal général*, Cujas, 1997.
- Mihai Gh., Popescu, G.**, *Introducere la teoria personalității în drept*, București, 1992
- Mihai Gh.**, *Teoria dreptului*, București, 2005
- Mihai Gh.**, *Fundamentele dreptului, Teoria raspunderii juridice*, vol. V, ed. CH Beck, Bucuresti, 2006.
- Mihai Gh.**, *Fundamentele dreptului, vol., Știința dreptului și ordinea juridică*, C. H. Beck, 2009.
- Mihai Gh., Motica R.**, *Fundamentele dreptului*, ed. All, Bucuresti, 1997.

- Mircea I.**, *Vinovăția în dreptul penal român*, Lumina Lex, 1998.
- Mirea I.**, *Trăsăturile răspunderii penale în RSR*, Editura științifică și enciclopedică, 1987.
- Miroiu A.**, (editor), *Teorii ale dreptății sociale*, Editura Alternative, 1996.
- Mitrache C., Mitreche C.**, *Drept penal roman. Partea generală*, Universul Juridic, 2009.
- Mrejeru T., Mrejeru B.**, *Acțiunile în procesul penal. Aspecte teoretice și jurisprudența în materie*, Universul juridica, București, 2006.
- Mitrache C.**, *Drept penal român. Parte generală*, Casa de Editură și Presă „Șansa” SRL, București, 1997.
- Munteanu Șt.**, *Integrarea europeană. O perspectivă juridico-filozofică*, C. H. Beck, 2006.
- Muraru I.**, *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Actami, București, 1998.
- Muraru I., Tănăsescu E. S.**, *Drept constituțional și instituții politice*, vol I, C.H. Beck, 2008.
- Muraru I., Tănăsescu E. S.**, *Drept constituțional și instituții politice*, vol II, C.H. Beck, 2009.
- Mureșan M.**, *Răspunderea independentă de culpă pentru prejudiciile cauzate de lucruri*, în "Contribuția practicii judecătorești la dezvoltarea principiilor dreptului civil român", vol.II, Editura Academiei, București, 1978.
- Mureșan M., Chirica D.**, *Contribuții la studiul conceptului de sancțiune civilă (I)*, Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia, 2, 1988 și (II) nr.1 1989.
- Nacu C.**, *Comparațiune între Codul civil român și Codul Napoleon*, Editura librăriei Leon Alcalay, 1898.
- Nacu C.**, *Drept civil roman*, vol. III, Editura Socec, 1903.
- Neagu I.**, *Tratat. Drept procesual penal. Parte generală*, Glogal Lex, 2007.
- Neagu I.**, *Tratat de drept procesual penal*, Editura Pro, 1997
- Neagu I.**, *Tratat de procedură penală. Partea generală*, Universul Juridic, 2008.
- Neagu I., Paraschiv C., Damaschin M.**, *Drept procesual penal. Practică judiciară*, Universul Juridic, 2003.
- Neagu V., Dumitru, R.**, *Drept procesual civil*, Editura didactică și pedagogică , București, 1972.
- Nedelschi I.**, *Curs de drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, București, 1956.
- Nerson R.**, *Les droits de la personnalité*, Dalloz, 1975.

**Nețoiu R.**, *Teoria Generală a Dreptului*, Craiova, 2003.

**Nicolae A.**, *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*, Universul Juridic, 2008.

**Nistor V.P.**, *Autoritatea de lucru judecat în civil asupra penalului*, teză, Ramuri, 1941.

**Nistoreanu Gh.**, *Drept penal, partea generală*, București, 2004

**Nozick R.**, *Anarhie, stat, utopie*, București, 1997.

**Oancea I.**, *Bazele sociale ale dreptului penal. Introducere în sociologie*, Natura și Cultura, 1968.

**Oancea I.**, *Noțiunea răspunderii penale*, în *Analele UBB*, nr. 6/1956.

**Oancea I.**, *Drept penal. Parte generală*, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

**Oancea I.**, *Tratat de drept penal. Partea generală*, All, 1994.

**Oancea I.**, *Noțiunea răspunderii penale*, *Analele Universității București*, Seria Științe social-juridice, 1956.

**Onica-Jarka B.**, *Jurisdicția internațională penală*, C.H. Bscck, 2006.

**Orliac P, de Malafosse J.**, *Historie de droit privé/I, Obligation*, Presses Universitaires de France, 1969.

**Ourliac P., de Malafosse J.**, *Histoire de droit privé. Obligation*; Presses Universitaires de France, Paris, 1969.

**Paillard B.**, teză, *La fonction réparatrice de la répression pénale*, LGDJ, 2007.

**Paraschiv C.S., Damaschin M.**, *Drept procesual penal. Partea generală*, ed. a 2-a, Lumina lex, 2004.

**Pascu I.**, *Drept penal. Partea generală*, Hamangiu, 2007.

**Pătulea V.**, *Corelații dintre „răspunderea juridică” și „răspunderea socială”*, *R.R.D.* nr. 1/1984.

**Pătulea V.**, *Contribuții la studiul răspunderii civile delictuale în cazul prejudiciilor rezultate din vătămarea integrității corporale*, *Revista Română de Drept* nr.11 din 1970.

**Pavel D.**, *Despre obiectul raportului de drept procesual penal în R.R.D.* nr. 4/1974.

**Pentru o teorie generală a statului și dreptului**, (Primul Simpozion Național de Teoria generală a statului și dreptului), Arvin Press, Cluj-Napoca, 2003, p. 101.

**Pentea P.**, *Participarea procurorului în procesul civil*, *Dreptul* nr. 2/1995.

**Perrot J. Cl.**, *Cours de droit judiciaire privé*, CDD, 1873.

**Petrescu R.N.**, *Drept administrativ*, vol.I, Cordial Lex, Cluj Napoca, 1997

**Plastara G.**, *Curs de drept civil român*, vol.IV, 1925.

**Planiol M.**, *Droit civil*, I, Paris, 1908.

**Planque C.**, *La détermination de la personne morale pénalement responsable*, Editions L'harmattan, 2003.

**Platon**, *Legile*, IRI, 1995.

**Plotin** *Opere I-II*, București, 2003 .

**Pop L.**, *Drept civil, Teoria generală a obligațiilor*, Tratat, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1996.

**Pop L.**, *Drept civil parte generală*, Cluj- Napoca, 1992.

**Pop L.**, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 1998.

**Pop L.**, *Dreptul de proprietate și dezmembrementele sale*, Editura ALL BECK, 1996.

**Pop L.**, *Incercare de sinteză a evoluțiilor principalelor teorii cu privire la fundamentul răspunderii civile delictuale*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia*, nr.2 din 1986.

**Pop L.**, *Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, 2000.

**Pop L.**, *Răspunderea civilă. Sinteza de teorie și practică judiciară*, Alma mater Timisiensis Mirton, 2001.

**Pop L., Hoffer, G.**, *Cu privire la fundamentarea răspunderii fără culpă a părinților pentru prejudiciile cauzate de copiii lor minori*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia*, nr.1 din 1982.

**Pop L., Ursa V.**, *Contribuția practicii judiciare la stabilirea unor noi criterii și modalități de determinare a întinderii reparației în cadrul răspunderii civile delictuale*, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Jurisprudentia*, nr.2 din 1989.

**Pop O.**, *Despre răspunderea civilă delictuală*, Ando –Tours, 1997.

**Pop Tr.**, *Evoluția doctrinară și jurisprudențială în domeniul răspunderii civile a părinților pentru faptele ilicite ale copiilor lor minori*, *Revista Română de Drept* nr.10 din 1987.

**Pop, Tr.**, *Drept procesual penal*, Cluj, 1946.

**Pop, Tr.**, *Curs de criminologie*, Institutul de arte grafice Ardealul, 1940.

**Pop, Tr.**, *Drept penal*, Orăștie, 1921.

**Pop, Tr.**, *Drept penal comparat. Partea general, vol.II*, Institutul de arte grafice Ardealul, 1923.

**Popa C.**, *Logica formală și teoria acțiunii*, București, 1985.

**Popa C.**, *Norme și legalitate*, *Revista de Filozofie*, XXII, 2/1975.

**Popa N.**, *Responsabilitatea social și răspunderea juridică*, *Viitorul social*, nr. 3/1979.

**Popa N.**, *Prelegeri de sociologie juridică*, Universitatea din București, 1982.

**Popa N.**, *Teoria generală a dreptului*, All Beck, 2002.

**Popa N., Irimia M.C., Cristea S.**, *Teoria generală a dreptului*, București, 2005.

**Popa N., Dogaru, I., Danisor, Gh., Danisor, D.C.**, *Filosofia dreptului. Marile curente*, All Beck, Bucuresti, 2002.

**Popescu S.**, *Teoria Generală a Dreptului*, Lumina Lex, 1992.

**Popescu S.**, *Sociologie juridică*, Lumina Lex, 2001.

**Popescu T.R., Anca P.**, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Științifică, 1968.

**Pradel J.**, *Droit pénal general*, Dalloz, 1990.

**Pradel J.**, *Droit pénal. Introductin générale. Droit pénal général*, ed. 11, Cujas, 1996.

**Pradel J.**, *Droit pénal général*, Cujas, 2006.

**Pradel J.**, *Procédure pénale*, Cujas, 2006.

**Pradel X.**, *Le prejudice dans le droit civile de la responsabilité*, LGDJ, 2004.

**Radu R.-H., B. Cristea**, Considerații referitoare la dreptul la mediu în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor omului, *Dreptul*, nr. 7/2009, C.H. Beck.

**Radu I., Iluț P., Matei L.**, *Psihologie socială*, EXE Srl Cluj, 1994.

**Raporturile juridice**, (Al doilea simpozion național de teoria generală a statului și dreptului), Argonaut, 2005.

**Rauland N.**, *L'antropologie juridique*, P.U.F, 1990.

**Renaut A., Sosoe C.**, *Philosophie du droit*, Paris, 1991.

**Renout H. W.**, *Droit pénal général*, Paradigme, 2003.

**Renout H.W.**, *Droit pénal général*, DEUG Droit, Paris, 1998.

**Renaut M.-H.**, *Histoire du droit des obligations*, Elipses, 2008.

**Renucci J.-Fr.**, *Tratat de drept european al drepturilor omului*, Hamangiu, 2009.

**Ripert G.**, *Les forces creatrices du droit*. Librairie generale de droit et

**Ripert G.**, *La règle morale dans las obligations civiles*, LGDJ, 1949.

**Rosetti G., Bălănescu**, *Principiile dreptului civil român*, 1947.

**Ricoeur P.**, Le concept de responsabilité, în *Esprit*, nr. 11/1994.

**Ricoeur P.**, Le concept de responsabilité. Essai d analyse semantique, în *Le just*, *Esprit*, 1995.

**Rodiere R.**, *Responsabilite civile et risque atomique, Aspects de droit de l'energie atomique"*, vol.I, centre national de la recherche scientifique, Paris, 1965.

**Roland V. H., Boyer L.**, *Adages du droit francais*, ed. a 4-a, Litec 1999.

**Romoșan I. D.**, *Vinovăția în dreptul civil român*, All Beck, 1999.

**Rossi P.**, *Traité de droit pénal*, ed. a 2-a, Guillaumin, 1863.

- Rousseau F.**, *L'imputation dans la responsabilité pénale*, teză, Dalloz, 2009.
- Rusen J, Keul H.K., Iliescu A.P.**, *Drepturile Omului la întâlnirea dintre culturi*, București, 2004.
- Rusu M.I.**, *Instituții de drept penal. Partea generală*, Hamangiu, 2007.
- Safta-Romano A.**, *Dreptul de proprietate privată și publică*, Iași, 1993.
- Saieilles R.**, *De la personnalité juridique*, Paris, 1922.
- Saieilles R.**, *L'individualisation de la peine*, Paris, 1989.
- Sarfati J. J.**, *Ethique, politique et droit: Le droit positif chez les post socratiques*, intervenție la Conferința Internațională Etică și Universitatea din Cluj-Napoca, octombrie, 2007.
- Savatier R.**, *Traite de la responsabilité civile*, Paris, 1951.
- Savatier R.**, *Traite de la responsabilité civile en droit français*, Paris, 1939.
- Scăunaș S.**, *Dreptul internațional al drepturilor omului*, București, 2003.
- Sechelarie O.**, *Responsabilitatea pentru fapte ilicite în Codul civil din 1940*, Curierul Judiciar, 1940.
- Sida A.**, *Teoria generală a dreptului*, Vasile Goldiș University Press, 2004.
- Simon R.**, *Ethique de la responsabilité*, Paris, 1993.
- Singer P.**, ( editor), *Tratat de etică*, Polirom, 2006.
- Smith E.**, *Introducere în psihologie*, București, 2005.
- Speranția E.**, *Principii fundamentale de Filosofie juridică*, Cluj, 1936.
- Speranția E.**, *Introducere în Filosofia Dreptului*, Cluj, 1940.
- Speranția E.**, *Viață, spirit, drept și stat*, Tipografia Cartea Românească, 1938.
- Spinoza**, *Etica*, Editura științifică și enciclopedică, 1981.
- Starck B.**, *Essai d'une théorie générale de la responsabilité civile considérée en sa double fonction de garantie et de peine privée*, thèse, Paris, 1947.
- Starck B.**, *Droit civil. Obligations*, Librairies Techniques, Paris, 1972.
- Starck B.**, *Droit civil. Obligation, 1, Responsabilité delictuelle*, Librairie de la Cour de Cassation, Paris, 1988.
- Starck, B.**, *Droit civil. Obligations, 2. Contrat, 3e edition*, Librairie de la Court de Cassation, Paris, 1989.
- Starck B., Roland H., Boyer L.**, *Obligation, 1, Responsabilité delictuelle*, cinquieme edition, Litec, Paris, 1996.
- Stătescu C.**, *Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane*, ed. a 2-a, Hamangiu, 2009.



- Stănescu, C.,** *Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane*, București, 1984.
- Stănescu C.,** *Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale*, Editura Didactică și Pedagogică, 1970.
- Stănescu C.,** *Răspunderea civilă delictuală pentru fapta altei persoane*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984.
- Stănescu C., Bîrsan C.,** *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura ALL, 1994.
- Stănescu C., Bîrsan, C.,** *Teoria generală a obligațiilor*, București, 1995.
- Stănescu C., Bîrsan, C.,** *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura ALL, București, 1997.
- Stănescu C., Bîrsan, C.,** *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. IX-a, Hamangiu, 2008.
- Stoenescu I.,** *Art.1000 alin.1 și art.1001 C.civ. și răspunderea conducătorului și proprietarului de vehicule pentru accidentele suferite de terții și de persoanele transportate*, București, 1932.
- Stoenescu I.** *Evoluția ideii de răspundere civilă*, Editura Curierul judiciar, București, 1939.
- Stoenescu I., Zeleş M., Sârbulescu P., Bogdan I.,** *Codul de procedură penală adnotat*, Editura de Stat pentru Literatură Juridică, 1948.
- Stoenescu I., Porumb G.,** *Drept procesual civil roman*, Editura didactică și pedagogic, 1966.
- Stoenescu I., Silberstein S.,** *Drept procesual civil. Teoria generală*, Editura didactică și Pedagogică, 1983.
- Stoica V.,** *Relația causală complexă ca element al răspunderii civile delictuale în procesul penal*, Revista Română de Drept nr.2 din 1984.
- Stroe C.,** Despre ierarhia valorilor și criteriile sale, în *Revista de Filozofie*, XL, 1, 1993.
- Sudre Fr.,** *Dreptul european și internațional al drepturilor omului*, Polirom, 2006.
- Tanoviceanu N. I.,** *Noile orientări ale legislației noastre represive*, Tipografia Alexandru A. Țerek, 1940.
- Tanoviceanu N. I.,** *Curs de drept penal*, vol. I, Atelierele Grafice Socec, 1912.
- Tanoviceanu I., Dongoroz V.,** *Tratat de drept și procedură penală*, Curierul Judiciar, 1947.
- Tănăsescu I., Tănăsescu G., Tănăsescu C.,** *Metacriminologie*, C.H. Beck, 2008.

Tendențe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală

---

**Teleagă C.**, Directiva 85/374 CEE cu privire la răspunderea pentru produsele defectuoase-o tentativă novatoare de armonizare a răspunderii civile în cadrul dreptului european, *R.R.D.A.*, nr. 1/2004.

**Teleagă C.**, Principiul precauției și viitorul răspunderii civile, în *RRDM*, nr. 1(3)/2004.

**Terré F., Simler P., Lequette Y.**, *Droit civil. Les obligations*, Dalloz, 2005.

**Theodoru Gr.**, *Tratat de Drept procesual penal*, Hamangiu, 2007.

**Theodoru Gr., Moldovan L.**, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și Pedagogică, 1979.

**Thieberg C.**, Libres propos sur l'évolution du droit de responsabilité, vers un élargissement de la fonction de la responsabilité civile, *Revue Trimestrielle de Droit Civil*, (RTDC) nr. 3/1999, p. 572.

**Tocilescu G. G.**, *Curs de procedură civilă*, Tipografia națională Iași, 1889.

**Toulet V.**, *Droit civil. Obligations. Responsabilité civile*, Centre de publications Universitaires, 1999.

**Troper M., Michaut F.**, (sub conducerea), *L'enseignement de la philosophie du droit*, Bruylant, LGDJ, 1997.

**Tudoran I.**, *Bazele axiologice ale binelui*, Omniscop, 1996.

**Tudosescu I., Popa C., Florea M., Moraru I.**, *Acțiune, decizie, responsabilitate*. (Studii de praxeologie), Editura Academiei R.S.R., 1976.

**Turianu C.**, *Răspunderea civilă pentru daunele morale*, Dreptul nr.4 din 1993.

**Turianu, C.**, *Răspunderea juridică pentru faptele săvârșite de minori*, Editura Continent XXI, București, 1995.

**Turianu, C.**, *Răspunderea civilă delictuală. Răspunderea civilă pentru daune morale (juriprudență tematică)*, Wolters Kluwer, 2009.

**Theodoru G.**, *Drept procesual penal*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979.

**Tylor E.**, *La civilisation primitive*, Reinwald, 1876.

**Udroiu M., Predescu O.**, *Protecția europeană a drepturilor omului și procesul penal roman. Tratat*, C.H.Beck, 2008.

**Ungureanu O., Juguștru C.**, *Manual de drept internațional privat*, Editura Rosetti, București, 2002.

**Ungureanu O., Bacaci Al., Turianu C., Juguștru C.**, *Principii și instituții de drept civil*, Rosetti, 2002.

**Ursa, V.**, *Dezvoltarea de către practica judiciară a principiului reparării integrale și a principiului reparării în natură a prejudiciului*, în „Contribuția practicii judecătorești

- Tendințe în abordarea teoretică a răspunderii juridice. Privire specială asupra relației dintre răspunderea civilă delictuală și răspunderea penală
- 
- la dezvoltarea principiilor dreptului civil român*, vol.II, Editura Academiei, București, 1978.
- Uță L.**, *Acțiunea civilă în procesul penal* (jurisprudență 203-2006), Universul Juridic, 2006.
- Vandresse C.**, Responsabilité et responsabilisation dans le domain de la protectoin de la jeunesse au regard du développement d' une justice negociée, în **F. Digneffe și T. Moreau (dir)**, *La responsabilité et la responsabilisation dans le justice pénal*, Larcier, 2006.
- Vasilescu P.**, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Institutul de Arte Grafice Alexandru A ȚereK, 1939.
- Velescu Al.**, *Răspunderea pentru prejudiciile cauzate de animale*, Arbitrajul de Stat nr. 6 din 1969.
- Vianu T.**, *Filozofia culturii și teoria valorilor*, Nemira, 1998.
- Villey M.**, *Philosophie du droit*, Paris, 2001.
- Villey M.**, *La formations de la pensée juridique moderne*, PUF, 2006.
- Villey M.**, Esquisse historique sur le mot responsable, *La responsabilité à travers les ages*, Economica, 1989.
- Viney G.**, *Traité de droit civil. Introductions à la responsabilité*, LGDJ, 2005.
- Viney G.**, *Traité de droit civil. Les conditions de la responsabilité*, LGDJ, 2006.
- Viney G.**, La responsabilite in Vocabulaire fondamental du droit, *APD (Arhives de Philosophie du Droit)*, tom.35.
- Winiger B.** (editor), *La responsabilité civile européenne de demain. Projets de révision nationaux et principes européens*, Bruylant, 2008.
- Vlachide P.C.**, *Repetiția principiilor de drept civil*, vol.II, Editura Europa Nova, București, 1994.
- Volonciu N.**, *Tratat de procedură penală. Parte generală*, Editura Paidea, 1993.
- Volonciu N., Vasiliu Al.**, *Codul de procedură penală comentat*, Hamangiu, 2007.
- Vrabie G., Popescu, S.**, *Teoria generală a dreptului*, Editura Ștefan Procopiu, Iași, 1995.
- Weill A., Terre, F.**, *Droit civil*, Paris, 1983.